

GLASILO JEVREJSKE ZAJEDNICE BOSNE I HERCEGOVINE

Jevrejski glas

broj 53.

Sarajevo, juli 2012. / tamuz-av 5772.

GESHER 2012.

24. juli
Veče sefardske kuhinje

29. juli
Tiša Beav

17. 9.
Roš HaŠana

26. 9.
Jom Kipur

Izlazi četiri
puta godišnje
Published four
times a year

**Broj 53
juli, 2012.**

Glasnik Jevrejske
zajednice Bosne i
Hercegovine
Herald of Jewish
Community of Bosnia and
Herzegovina

Izdavač/Publisher
Jevrejska zajednica
Bosne i Hercegovine

Glavni urednik
Editor-in Chief:
Jakob Finci

Odgovorni urednik:
Pavle Kaunitz

Redakcijski kolegij:
**Bobo Kožemjakin, Lelo
Tauber, Pavle Kaunitz,
Klara Pelja**

Dopisnici iz inostranstva:
**Željko Kućunović-Čaja,
Aron Albahari**

Fotograf Redakcije:
Branko Grujić

Lektor: **Gordana Girt**

Štamparija:
Unioninvest plastika

DTP:
Srdan Ninković

Adresa uredništva
Editorial Staff Address:
Jevrejska opština Sarajevo za
"Jevrejski glas"
Hamdije Kreševljakovića 59
71000 Sarajevo
tel. 229-666
229-667

Rješenjem Ministarstva
obrazovanja, nauke,
kulture i sporta
Vlade Federacije
Bosne i Hercegovine
"Jevrejski glas" je upisan u
evidenciju javnih glasila
pod rednim brojem 279,
dana 22.4.1993. godine

E-mail:
jevrejskglas@yahoo.com

DOBRO POSLOVANJE U PRETHODNOJ GODINI

Boris Kožemjakin

3.str

FINCI: GDJE PRESTAJE LOGIKA POČINJE BIH

Dragan Štavljanin

4.str

ODRŽANA IZBORNA SKUPŠTINA U JEVREJSKOJ OPŠTINI U DOBOJU

Darijo Atijas

8.str

RADOVI NA KAPIJI JEVREJSKOG GROBLJA U KOVAČICIMA

Danilo Nikolić

10.str

ISTINA O 11 NEPOZNATIH OMLADINKI

Lea Maestro

16.str

I SUNCE NAD DRINOM I DR. ISAK SAMOKOVLJA

Prvonagrađeni radovi

18.str

TAMO GDJE JE RIJEČ O JA, UVIJEK JE NAZOČAN I DRUGI

Andrijana Copf

21.str

NOVI NASLOVI U BIBLIOTECI

Gordana Girt

23.str

PRODUKTIVAN SASTANAK SARADNJA OBEĆANA

U Sarajevu, u Kabinetu predsjedavajućeg Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, gospodina Vjekoslava Bevande, održan je susret predsjedavajućeg i njegovih saradnika sa članovima Skupštine Međureligijskog vijeća u BiH i njihovih saradnika na kojem je vođen razgovor o aktuelnom trenutku bosanskohercegovačkog društva u dijelu koji se odnosi na saradnju državnih organa i crkava i vjerskih zajednica, te Međureligijskog vijeća posebno.

U izuzetno prijatnoj atmosferi, razgovarano je o načinu realizacije Protokola o saradnji Vijeća ministara i MRV za prethodnu i tekuću godinu, o neophodnosti što skorijeg donošenja Zakona o restituciji, o penzijsko - invalidskom osiguranju vjerskih službenika, te neophodnosti određivanja odgovarajuće kancelarije ili drugog oblika organizacije državne uprave za odnos s crkvama i vjerskim zajednicama.

Postignut je visok stepen saglasnosti o navedenim pitanjima, te utvrđena dinamika realizacije pojedinih aktivnosti, te konkretni oblici međusobne saradnje, uz konstataciju da se ovim samo otvaraju vrata buduće, obostrano korisne i plodne saradnje, uz uvažavanje odvojednosti države od crkava i vjerskih zajednica.

GODIŠNJA SKUPŠTINA JEVREJSKE OPŠTINE U SARAJEVU

Dobro poslovanje u prethodnoj godini

U Sarajevu je, u subotu 09. juna 2012. godine, održana redovna godišnja Skupština Jevrejske opštine u Sarajevu, na kojoj je aktuelno Predsjedništvo Opštine, nakon prvog četverogodišnjeg mandata (ranije je bio utvrđen dvogodišnji mandat) i opšte prihvaćenih dobrih rezultata rada dobilo razriješnicu.

Izveštaj o radu, koji je veoma sadržajno prikazao kompletnu djelatnost Jevrejske opštine i veći dio aktivnosti Jevrejskog kulturno-prosvjetnog i humanitarnog društva "La Benevolencia" u protekloj godini, podnio je predsjednik Opštine Boris Kožemjakin. Veoma sadržajan izvještaj naišao je na odobravanje velikog broja članova Opštine koji su uprkos veoma toplom danu, bili prisutni na ovogodišnjoj Skupštini, te je i diskusija o Izvještaju uglavnom bila veoma afirmativna. Sve sekcije Opštine radile su dosta dobro, za neke od njih postoji i dodatni prostor za poboljšanje aktivnosti, uz preduslov boljeg i konkretnijeg angažovanja svih ljudskih potencijala Opštine, te podmlađivanje članova, kako novog Predsjedništva, tako i sekcija i komisija koje djeluju u našoj Opštini.

Na ovoj Skupštini izabrano je i novo rukovodstvo Jevrejske opštine u Sarajevu na mandat od četiri godine. U novoizabrano Predsjedništvo, tajnim glasanjem, izabrani su slijedeći članovi naše Opštine: Abinun Iso, Andrija Vladimir, Džidić Levi Rahela, Finci Jakob, Kožemjakin Boris, Levi Nela i Nikolić Zlata. Po već prihvaćenom pravilu Omladinska organizacija je u novo Predsjedništvo delegirala dva člana, i to Dautović Mateu i Maestro Leu. Na Prvoj sjednici za predsjednika Jevrejske opštine je ponovo izabran Boris Kožemjakin, dok je izbor za potpredsjednika odgođen za slijedeću sjednicu.

U Nadzorni odbor Jevrejske opštine aklamacijom su izabrani Bajević Petar, Finci Darko i Nikolić Danilo, dok su u Sud časti izabrani Albahari Moris, Debevec Erna i Mitermajer Edmund.

Reagovanja Čitajući Bilten Udruženja useljenika iz bivše Jugoslavije u Izrael, broj 2, za mart/april 2012. godine, u dijelu koji je objavljen pod zajedničkim nazivom Komemoracija u bivšim Republikama Jugoslavije, neugodno sam iznenađen činjenicom da uredništvo umjesto bivše Republike Bosne i Hercegovine preferira naziv današnjeg entiteta Republika Srpska koji se nalazi u Bosni i Hercegovini.

Naravno, vidljivo je da je redakcija Most-a samo prenijela vijest iz nekog od medija Republike Srpske o Komemoraciji u Donjoj Gradini, na kojoj je i Jevrejska zajednica Bosne i Hercegovine imala svoju delegaciju i položila vijenac. Mislim da se Redakcija mogla potruditi i iz medija iz drugog entiteta unutar Bosne i Hercegovine prenijeti informaciju da je Dan sjećanja na žrtve Holokausta održan i u Sarajevu u organizaciji Jevrejske zajednice Bosne i Hercegovine, te da je na Komemoraciji osim moje malenkosti govorio i gospodin Denis Bećirović, predsjedavajući Parlamentarne Skupštine Bosne i Hercegovine.

Obje komemoracije, ona u Most-u prenesena, u Gradini i nažalost, ona nezabilježena, u Sarajevu su dio komemoracija kojima je Bosna i Hercegovina obilježila Dan sjećanja na žrtve Holokausta 2012. godine. Osim ovih, centralnih komemoracija, nešto skromnije, ali ne i manje značajne su komemoracije održane u organizaciji jevrejskih opština i lokalnih organa vlasti u Tuzli, Banja Luci i Mostaru. /Boris Kožemjakin/

Finci: Gdje prestaje logika počinje BiH

Sudbina Sarajevske Hagade, stare oko 650 godina, na neki način odslikava današnje apsurdne Bosne i Hercegovine, kaže za Radio Slobodna Evropa Jakob Finci, predsjednik Jevrejske zajednice BiH.

Preneseno sa slobodnaevropa.org
Dragan Štavljanin

Knjigu, koja je nastala u Španiji, preživjela inkviziciju, krajem 19. veka otkupio je Zemaljski muzej u Sarajevu. Požrtvovanošću pripadnika različitih naroda spašena je od nacista tokom Drugog svjetskog rata kao i tokom 1990-ih. Međutim, zbog nacionalnih podjela sada malo ko u BiH haje za kulturu, u tom kontekstu i za Hagadu.

Gospodin Finci je govorio u četvrtak večer u Jerusalimskoj sinagogi u Pragu – u organizaciji udruženja „Lastavica“ - o ovom remek delu čiju je vrednost Njujork Tajms procenio na čak 700 miliona dolara. No, od materijalne, još je veća njena duhovna vrednost. Tako je u Hagadi zapisano da je zemlja okrugla – dva veka pre nego što je zbog sličnog stava Đordano Bruno završio na lomači.

RSE: Pre nekoliko meseci bio je problem finansiranja kulturnih institucija, zbog neusvajanja budžeta BiH, u tom kontekstu

i Zemaljskog muzeja, u kome se čuva Hagada. Nadeno je privremeno rešenje, ali ne i sistemsko i trajno.

Finci: Nažalost, ne postoji rešenje za ovih sedam značajnih institucija iz oblasti kulture, koje je svojevremeno formirala Republika Bosna i Hercegovina, a koje nije preuzela Dejtonska Bosna i Hercegovina, odnosno nije ih smjestila ni u Ustav niti u druge normativne akte. Zbog toga njihovo finansiranje „visi u vazduhu“ i uglavnom zavisi od snalažljivosti rukovodilaca ovih institucija i dobre volje grada i kantona Sarajevo ili donatora koji su spremni da pomognu. Zato, nažalost, mnogobrojni posjetioci Sarajeva nemaju priliku da vide originalnu Hagadu. Istovremeno, Zemaljski muzej vodi neku čudnu politiku da se Hagada izlaže samo četiri dana godišnje što je premalo, imajući u vidu ogromno interesovanje koje budi ovu prekrasnu knjigu i u svijetu i kod nas.

RSE: Šta je razlog, koje je obrazloženje?
Finci: Jednostavno, nema obrazloženja, osim štednje i nemogućnosti da Hagada

bude stalno izložena, mada smo mi velikom akcijom raznih međunarodnih donatora uspjeli da obezbjedimo sobu koja je 100-procentno sigurna, odnosno zadovoljava sve uslove za držanje takvih knjiga i njihovo pokazivanje. To znači ujednačena temperatura, vlažnost i ostali važni elementi. Međutim, uprkos tome, Hagada i dalje stoji u sefu, a ne tamo gdje bi joj bilo mjesto.

RSE: Da li je reč samo o štednji ili ima i drugih motiva?

Finci: Iskreno se nadam da nema drugih motiva, jer ono čime bi se cijeli svijet ponosio, nema razloga da mi krijemo i stidimo se.

RSE: Da li ta čudna situacija oko Hagade, kako njenog finansiranja tako i izlaganja, na neki način odslikava sveukupno, apsurdno stanje u Bosni i Hercegovini 17 godina nakon rata?

Finci: Mnogi kažu da tamo gde prestaje logika – počinje Bosna i Hercegovina. To znači da za mnogo toga što se dešava u njoj nema logičnog objašnjenja. Naravno, mi smo svi skloni teorijama zavjere, ali u ovom slučaju ne mislim da se radi o bilo kakvoj zavjeri da bi se tako značajno blago BiH krilo od očiju i domaće i međunarodne javnosti.

RSE: Kakav je vaš plan kada je reč o obezbeđivanju dugoročnijeg finansiranja, zatim da Hagada bude dostupnija ne samo onima koji dolaze u Sarajevo, već i da - kao i druge dragocenosti koje se izlažu širom sveta – može da se vidi i negde drugde.

Finci: Hagada ima čitav niz poziva za gostovanje – od muzeja u Madridu, Metropoliten u Njujorku do izraelskog muzeja u Jerusalimu. Svi bi željeli da imaju Hagadu makar sedam dana da bi je pokazivali. Međutim, postoji neki bezrazložni strah da Hagada, ako jednom ode iz Sarajeva više se nikad neće vratiti, što je, naravno, danas u 21. vijeku nemoguće zamisliti.

RSE: Mislite na strah od klasičnih krađa, što se dešavalo sa nekim velikim umetničkim delima, ili da bi neka država, na primer Izrael, mogla da je zadrži.

Finci: Moguće je da postoji strah da će neko postaviti pravo na vlasništvo Hagade, mada je ono apsolutno čisto, jer je ona još davne 1894. godine prodana tadašnjem Zemaljskom muzeju. Postoje svi dokumenti i neborivo je pravo vlasništva nad njom i to niko ne može da ospori. Postoji, naravno, strah da bi neki vješti falsifikatori, vratili falsifikat a zadržali bi original. Ne mislim da bi ijedna zemlja na svetu, uključujući i Izrael, mogla da polaže

pravo na vlasništvo, jer je, kako sam rekao, taj vlasnički odnos sasvim čist.

RSE: Kao što sam Vas već pitao, kakav je Vaš plan i kada je reč o obezbeđivanju dugoročnijeg finansiranja, a i veće dostupnosti Hagade.

Finci: Mislim da finansijska situacija nije tako loša kako izgleda. Možda treba malo bolje volje i sistemskih rješenja za finansiranje Hagade i Zemaljskog muzeja. Moguće su razne markentiške akcije, uključujući, na primjer, naplaćivanje nekoliko maraka svakom posjetiocu za gledanje Hagade koja bi bila zaštićena staklom. Time bi se obezbijedila sredstva ne samo za njeno čuvanje već i za cijeli Zemaljski muzej. Međutim, očito je da je BiH bremenita mnogim drugim

700 godina izgleda kao nova, boje su izuzetno svježije. Bez obzira što smo napravili veoma kvalitetno faksimilno izdanje Hagade, original je nemjerljiv u odnosu na sve verzije koje su se kasnije pojavile. Zbog toga je treba prikazati javnosti kako bi se vidjelo da je stvarna, a da nije riječ o legendi i bajci. Djelo Džeraldine Bruks „People of the Book“ (Narod knjige) je doprinjelo popularnosti sarajevske Hagade u svijetu, jer je prevedeno na mnoge jezike i prodato u nekoliko miliona primjeraka.

RSE: Osim ove knjige, ABC je prikazao emisiju o Hagadi, a Njujork tajms je napisao da Hagada vredi čak 700 miliona dolara. No, da ne govorimo o njenoj materijalnoj već duhovnoj vrednosti. Nastala je u drugoj polovini 14. veka na

problemima, tako da je Hagada na dnu liste interesovanja nadležnih, iako bi ona mogla da bude dio rješenja a, svakako, nije deo problema koje ima Bosna i Hercegovina.

RSE: Ne samo to, Hagada bi mogla da bude značajan izvor prihoda i za grad Sarajevo i celu BiH. No, kao što smo rekli na početku intervjuua situacija oko Hagade na neki način ilustruje stanje u BiH. U njoj je sabrana ne samo istorija jednog naroda, već je i simbol suživota i tolerancije kroz istoriju u ovoj zemlji. U Drugom svjetskom ratu, kao i u sukoba tokom 1990-ih, Hagadu su spasavali pripadnici drugih naroda. Paradoksalno, ona je ugrožena sada u miru.

Finci: Ona je čudnovato preživljavala kroz dugotrajnu istoriju: od izгона iz Španije, rimske inkvizicije, preko Drugog svjetskog rata i posljednjih sukoba 1990-ih – ona je uvijek kao feniks iz pepela izlazila kao pobjednik. Kako kažu stručnjaci, i poslije

tlu današnje Španije. Posebnu pažnju privlače ilustracije u njoj u vreme kada to nije bilo uobičajeno, kao i stav u njoj da je zemlja okrugla, dakle, skoro 200 godina pre tvrdnje Đordana Bruna zbog čega je završio na lomači.

Finci: Upravo to čini ovu Hagadu nesamjerljivom sa bilo kojom drugom. Naime, iz tog perioda je sačuvano još nekoliko Hagada, ali je Sarajevska posebna po svojoj ljepoti i jasnosti ilustracija. Osim toga, prikazan je kompletan dio iz Starog zavjeta, odnosno Mojsijevo petoknjžje od stvaranja pa sve to izlaska iz egipatskog ropstva i dolaska u zemlju Izraela – što nije karakteristično za ostale Hagade. To je stripovana istorija svijeta, što sarajevsku Hagadu čini posebnom.

Takode, zbudjujući i fascinantant je taj momenat da je zemlja prikazana kao okrugla mnogo ranije nego što je to naučno utvrđeno. Pored toga, prikazani su ljudski likovi, što je bilo zabranjeno i u judeizmu

i islamu, jer ne zaboravimo da je to bilo zlatno doba Andaluzia, kada su u Španiji živjeli zajedno i Jevreji i muslimani, rekao bih u mnogo većoj slozi i ljubavi nego što je to slučaj danas u nekim dijelovima svijeta. To sve pobuđuje veliko interesovanje svjetske javnosti za Hagadu, čini se, mnogo više nego kod nas u Bosni i Hercegovini. Hagada bi mogla da pomogne vraćanju Bosne i Hercegovine u pozitivnom smislu na međunarodnu scenu.

RSE: Ne zna se ko je autor Hagade. Da li je reč o jednoj ličnosti ili više, da li je ovo delo nastalo u jednoj epohi ili je kasnije doradivano?

Finci: Kad je gledate sasvim je jasno da se radi o jednom autoru, jer je stilski veoma ujednačena i veoma je teško naći puno

autora koji bi na isti način prikazivali ljudske likove. Kada je riječ o doradi, prije bih rekao da je u pitanju svakodnevno korišćenje, jer na nekim stranicama, na bijeloj površini, vidi se da je neko dijete učilo da piše brojeve ili slova. Isto tako, na nekim praznim prostorima neko je dočrtao figure sa nošnjama koje su se tada bile moderne, na primjer, u Italiji u 17 i 18 veku. Prava je misterija kako je i gdje je nastala i zbog čega je sve prikazano kako je prikazano, jer pored tih šest dana stvaranja svijeta ima i sedmi dan kada neko, a nema drugi nego onaj ko je stvorio svijet – što će reći Bog sam – sjedi i odmara se. To je prvi put da se u takvoj literaturi pojavljuje slika nečega što bi mogao da bude Bog lično.

S druge strane, prvi zapis na koricama u Hagadi pokazuje da je 18 godina nakon izгона (Jevreja iz Španije 1492.), što će reći 1510, da je knjiga promjenila vlasnika, ali je veoma pažljivo izbrisano ime prodavca i kupca i, to što nas u 21.

vijeku veoma zanima, koja je bila cijena u to vrijeme. Druga zabilješka je iz 1609. kada je inkvizitor Domeniko Justerini konstatovao da u knjizi nema ništa protiv (katoličke) crkve i da može da se koristi, odnosno ne mora da završi na lomači. Možete da zamislite inkvizitora iz 1609. godine koji razumije značenje hebrejskog teksta. Nema druge nego da je Domeniko Justerini bio Jevrejin, pa da bi spasio glavu prešao je na hrišćanstvo i došao do pozicije inkvizitora. Interesantno je da su ljudi koji su mijenjali vjeru, veoma često uzimali ime Domeniko – što znači Nedeljko – koje je veoma blisko Katoličkoj crkvi.

RSE: Hagada se pojavljuje u BiH krajem 19 veka. Da li je ona do tada sačuvana slučajno ili su ljudi bili svesni njene vrednosti i spremni da učine sve kako bi je sačuvali?

Finci: Pa, od te 1609. do 1894. godine, putevi knjige se, u stvari, ne znaju. Postoje zabilješke o dva rabina iz Venecije koji su se prezivali Hakoeni i u to doba su često dolazili u Sarajevo. Može se lako desiti da su je oni donijeli u svom prtljagu, jer je kasnije iz porodice Koen prodana Zemaljskom muzeju. Međutim, ne bih rekao da su ljudi znali vrijednost Hagade, već su jednostavno imali poštovanje prema knjizi kao takvoj. Ne zaboravite da je u jevrejskoj tradiciji da se te knjige iz kojih se čitaju priče, kao što su molitvenici, ako se oštete – one se sahranjuju kao i ljudi. Na jevrejskim grobljima uvijek postoji dio na kome se sahranjuju knjige. Rekao bih da je sarajevska Hagada zbog toga sačuvana. Ona je, kada je otkupljena 1894. godine, poslata u Beč na analizu zato što tadašnji stručnjaci nisu mogli da vjeruju da imaju pred sobom hebrejski rukopis sa tako živopisnim ilustracijama pošto se znalo da je zabranjeno prikazivati ljudski lik u jevrejskim ilustracijama. Ona je ostala u Beču duže nego što je trebalo. Samo zahvaljujući upornosti tadašnjeg direktora

Zemaljskog muzeja Koste Hermana, koji je uputio na desetine dopisa, Hagada je 1913. godine vraćena u Sarajevo. Treba da smo zahvalni Austrougarskoj što nije zadržala Hagadu već ju je vratila, mada prema pesimističnom viđenju, BiH je bila anektirana pa je svejedno da li je izložena u Beču, Salzburgu ili Sarajevu. Ipak, možete zamisliti na šta bi ličili muzeji Metropolitena, Luvra ili Britanskog kada bi vratili umjetnine kojima se ti muzeji danas ponose u Grčku ili Mesopotamiju – u sve one zemlje iz kojih su ih pokupili.

RSE: Bošnjak, kustos je spasio Hagadu tokom Drugog svjetskog rata. Prema legendi, ona je izneta i sačuvana u jednoj džamiji. Vi tvrdite, ako se dobro sećam da je ona bila sačuvana u samom Zemaljskom muzeju. Tokom sukoba 90-tih je požrtvovanošću pripadnika drugih naroda, sačuvana je u trezoru Narodne banke.

Finci: Sigurno da je taj akt Derviša Korkuta koji je bio kustos Zemaljskog muzeja početkom Drugog svjetskog rata i Joze Petrovića, tadašnjeg direktora muzeja i njihova snalažljivost spasla Hagadu kada je došao da je uzme tadašnji njemački oberštumfirer, koji je zbog zločina u Jugoslaviji kasnije završio na vješalima. Oni su mu rekli: „Upravo je jedan njemački oficir došao i odnio Hagadu“. On je pitao: „Kako se zvao taj oficir“. Oni su mu odgovorili: „Kako mi možemo pitati njemačkog oficira za ime“. Nakon toga je Hagada nestala iz muzeja, a pošto je ona na prvi pogled neinteresantna, najobičnija knjižica, u jednom, rekao bih čak, prilično primitivnom povezu, niko na nju nije obratio pažnju i gotovo sam siguran da je tačna teorija pokojnog profesora Kemala Bakrešića po kojoj je knjiga provela cijeli rat u biblioteci Zemaljskog muzeja jer se već na prvoj inventuri 45. pojavila, a nema nigdje dokaza ili papira da je ušla u muzej, recimo, nakon skrivanja ispod tog praga

džamije na Bjelašnici ili zakopanoj ispod neke trešnje u bašti Derviša Korkuta.

Novi rat 1992. u Bosni i Hercegovini je zatekao Hagadu u muzeju, zajedno sa drugim dragocjenostima, i tadašnji kustos, gospodin Mustafa Imamović je pomogao zajedno sa nekim pripadnicima teritorijalne odbrane da se Hagada iznese. Sad je teško reći da li su išli da spasu samo Hagadu ili i neke druge dragocijenosti, ali sigurno je da je Hagada bila daleko vrijednija nego zlatnici kralja Tvrtka, koji su takođe bili u istoj toj kasi i koji su svi zajedno prenijeti u trezor Narodne banke gde su preživjeli rat. Bez obzira na nenormalne uslove za manuskript star 700 godina, kad su Hagadu stručnjaci ponovo pregledali 2001. godine, konstatovali su da je apsolutno neoštećena, da nemaju na njoj nista raditi, osim novog poveza, da se listovi ne bi raspali, a stari povez je napravljen u Beču 1897- 8. godine, a ne u originalu kada je knjiga nastala.

RSE: Da li ste ove godine, kada se pojavio problem oko finansiranja, razgovarali sa ključnim političkim liderima u Bosni i Hercegovini iz redova svih naroda, da im predložite, da se založe sa svoje strane da se to pitanje reši, jer to bilo u interesu svih?

Finci: Nisam imao takve razgovore. Međutim, žalosno je da u Bosni i Hercegovini imamo puno političara, a teško je reći da imamo i jednog državnika, ikoga za koga se može kazati da vodi računa o interesima Bosne i Hercegovine kao cjeline. Uvijek se govori o interesima mog naroda, mog entiteta, moje stranke ili moje političke opcije, a nikada o interesima cijele Bosne i Hercegovine. Naravno, izlaganje Hagade i njena promocija u svijetu je nešto što diže ugled cijele Bosne i Hercegovine, a ne samo jednog od njena tri konstitutivna naroda, ne samo jednog od njena dva entiteta, i ne samo jednog od njenih političkih lidera. Upravo zbog toga možda nema previše interesa kod onih koji vode našu politiku da se Hagada iskoristi na pravi način.

RSE: Da li ćete u tom smislu razgovarati sa liderima u Bosni i Hercegovini?

Finci: Pa kad budu imali vremena, sigurno ću iskoristiti priliku.

RSE: Da li to znači da nemaju vremena za Vas? Na to se nadovezuje na neki način i priča oko presude Sejdić – Finci. U toj blokadi do koje su doveli lideri tri konstitutivna naroda, zapostavljen je gradanski element, kao i pripadnici manjinskih naroda, iako Evropska Unija vrši pritisak i to je uslov za dalje evropske integracije BiH. Međutim, primena

pomenute presude je već nekoliko godina mrtvo slovo na papiru.

Previše smo zauzeti podjelom vlasti i borbom za nju.

Finci: Nažalost, Bosna i Hercegovina ima mnogo veće probleme nego što je implementacija presude Sejdić-Finci ili promocija sarajevske Hagade, pa ako hoćete i promocija imidža Bosne i Hercegovine u svijetu. Previše smo zauzeti podjelom vlasti i borbom za nju. Previše smo okupirani ekonomskom situacijom i svakodnevnim preživljavanjem, da bi sve ovo ostalo došlo na red. Međutim, sasvim je jasno da će kad tad, a svakako što prije to bolje, ova presuda morati da se implementira, onako kako je to preporučio sud u Strazburu, zatim Venecijanska komisija davne 2005. godine. Naime, taj problem neravnopravnosti građana u Bosni i Hercegovini nije nešto što nam je otkrila po prvi put odluka suda u Strazburu u slučaju Sejdić-Finci. To je nešto što smo mi znali još 2002. godine kada smo ulazili u Vijeće Evrope i obećali da ćemo u godinu dana od prijema, sve svoje normativne akte uključujući i Ustav, usaglasiti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima.

RSE: U čemu je tu glavni problem, da li to generalno proizilazi iz podele BiH na tri konstitutivna naroda, ili postoje i konkretni razlozi? Da li se može reći da su predstavnici određene političke opcije više odgovorni nego drugi?

Finci: Pa, teško je reći da je samo jedna strana kriva za ovo što se dešava. Svi se slažu da to treba implementirati ali svako od njih ima želju i namjeru da još nešto doda što bi njemu odgovaralo. Imamo 13 političkih stranaka u parlamentu, čiji su predstavnici sedeli u komisiji koja je trebalo da primjeni ovu odluku. Ako se svih 13 stranaka slažu, dolazimo do tog karakterističnog bosanskog apsurdna da se svi slažu oko nečega ali to nešto ne može da se ostvari, jer svi imaju namjeru da to implementiraju ali svako na svoj specifičan način. Ne bih rekao da se može optužiti samo jedna od tri strane, već da se radi o nekom strahu da će morati da ustupe jedan dio od svojih neotuđivih prava, a to je pravo na trećinu vlasti koja je nedodirljiva, a sada od te trećine vlasti treba da daju jedan mali djelić svim onim građanima koji se ne deklariraju kao pripadnici konstitutivnih naroda ili onim pripadnicima konstitutivnih naroda koji ne žive na teritoriji gdje se nalazi većina, recimo, Srbima u Federaciji ili Bošnjacima i Hrvatima u Republici

Srpskoj, koji su isto tako uskraćeni u tim pravima. Samo saznanje da to treba da urade, bojim se da ih koči.

S druge strane, imate situaciju da u zemlji u kojoj su najmanje 95 odsto građana pripadnici jednog od tri konstitutivna naroda, postoji strah ako dam nešto onima koji čine preostalih pet procenata - izgubiću ne znam koliko od svog učešća u vlasti. Jednostavno, ta trojna podjela vlasti je možda mogla da funkcioniše u Dejtonu 1995., kad smo imali samo po jednu bošnjačku, srpsku i hrvatsku stranku i koje su se odmah dogovorile oko podjele vlasti ne računajući da će sutra biti 20 bošnjačkih, 20 srpskih i 20 hrvatskih stranaka koje će isto tako reći - ja predstavljam taj narod, hoću da učestvujem u vlasti i imam pravo da se natječem za stolicu u predsjedništvu, Domu naroda ili drugim mestima. Ono malo ljudi koji se osećaju Bosancima i Hercegovcima ili su predstavnici jedne od 17 nacionalnih manjina koliko naš zakon o manjinama poznaje, sigurno nisu ti koji

ugrožavaju konstitutivne narode. Međutim, istovremeno ugrožavaju taj imidž BiH kao normalne evropske države koja svoje građane tretira neravno, a to je najgore, što mi uporno igramo na tu kartu naših specifičnosti, zbog kojih moramo da ljude tretiramo kao građane prvog i drugog reda, a što nigdje više u Evropi nema.

RSE: Nekoliko puta smo tokom ovog intervjuja pomenuli da je Hagada zapravo bila simbol te tolerancije i suživota u BiH kroz istoriju, a sada smo svedoci jedne apsurdne situacije o kojoj govorite oko tih političkih podela. Stiče se utisak da u kulturnom, političkom i civilizacijskom smislu, zapravo, najmanje ima Bosana i Hercegovaca, a mnogo više pripadnika određenih nacija. Da li ste optimista? Početkom nedelje su počeli razgovori u Briselu o evropskim integracijama BiH. Nema mnogo pozitivnih pomaka. BiH je već godinama u svim mogućim blokadama. Kakva je budućnost očekuje?

Finci: Pa, ja bih rekao da se sama odluka Sejdić- Finci neće implementirati ni ove

ni sledeće godine, a da ćemo sigurno do maja 2014, kada budemo šest mjeseci prije sljedećih opštih izbora morati to da uradimo na ovakav ili na onakav način, jer nam je Vijeće Evrope reklo da nam neće priznati sledeće izbore ako ne bude primjenjena. Šta će se time dobiti? Dobiće se to da se svi građani Bosne i Hercegovine osjećaju ravnopravnim. Šta će se time izgubiti? Ništa, izgubiće se samo vlast onih apsolutnih lidera tri konstitutivna naroda koji se takvima predstavljaju, a koje ni sami narodi ne priznaju uvijek za svoje lidere, jer su političke opcije različite i veoma je teško reći ko su lideri jednog, drugog ili trećeg naroda, odnosno koga ta velika većina priznaje. Čak ni rezultati prošlih izbora nas nisu uvjerili ko je neprikosnoveni lider jednog, drugog ili trećeg naroda

RSE: A što se tiče generalno budućnosti BiH?

Finci: Pa mislim da bi bila velika tuga i veliki gubitak za Evropu, ako bi došlo do neke podjele u Bosni i Hercegovini. Evropska Unija - koja postaje svima na Balkanu neki uzor, nada i cilj - ako ona može da postoji sa nekih 27, 28 zemalja, 23 jezika, nekoliko religija i toliko različitih naroda koji tu žive, onda se postavlja pitanje zašto ne može mala Bosna u kojoj živi tri konstitutivna naroda koji govore isti jezik sa tri različita imena. Zbog toga sam optimista i vjerujem da će Bosna i Hercegovina još dugo, dugo opstati. Da li će nam biti bolje ili lošije zavisi prvenstveno od nas i od ljudi kojima na sljedećim izborima budemo ukazali povjerenje.

RSE: Vi ste veoma aktivni oko Hagade, šta se može očekivati u narednom periodu oko njene promocije i finansiranja?

Finci: Pa ako bude sreće, jesenas ćemo obilježiti 120 godina postojanja jevrejskog kulturno-prosvetnog i humanitarnog društva Labenolencija i u sklopu te manifestacije bi smo, upravo, povelu akciju za promociju sarajevske Hagade i u zemlji i u svijetu za njeno permanentno izlaganje, bez obzira da li svijet dolazi u Sarajevo ili Hagada ide u svijet.

RSE: Ko vam u tom smislu najviše pomaže i ko je najviše zainteresovan iz sveta?

Finci: Pa, najviše su zainteresovane organizacije koje se, inače, bave zaštitom i promocijom jevrejske kulture počevši od Evropskog jevrejskog fonda preko Američkog jevrejskog kongresa, Američkog komiteta za pomoć - koje imaju veliki interes da se takve knjige, takvi primjeri iz prošlosti valoriziraju i pokaže nešto pozitivno, a ne samo da imamo loše i negativne vijesti iz Bosne i Hercegovine i sa Balkana.

ODRŽANA IZBORNA SKUPŠTINA U JEVREJSKOJ OPŠTINI U DOBOJU

U nedjelju, 17.06.2012. godine, u Jevrejskoj opštini u Doboju, održana je Izborna skupština. Na Skupštinu se odazvalo 23 punoljetna člana sa punim pravom glasa. Danijel Atijas jednoglasno je izabran za predsjednika Skupštine koji je i otvorio raspravu po dnevnom redu.

Dnevni red je sačinjavao finansijski izvještaj za 2011. godinu, kojeg je prisutnima predočio dosadašnji predsjednik Jevrejske opštine u Doboju, Sorel Blagojević, i izvještaj o radu predsjedništva kojeg je izložio Dario Atijas, sekretar Zajednice. Oba izvještaja su usvojena jednoglasno. Zatim, nastupilo je kandidovanje na funkcije članova predsjedništva, Nadzornog odbora i Suda časti. Zanimljivo je da se za članove predsjedništva kandidovalo 8 članova, za popunjavanje statutom utvrđenih 5 mjesta u ovom tijelu, što definitivno ukazuje na povećanu zainteresovanost za rad Opštine i njene aktivnosti.

Nakon uspješno obavljenog glasanja pristupilo se prebrojavanju glasova, a odmah zatim uslijedilo je saopštenje rezultata. Za članove predsjedništva, od 8 kandidata, izabrani su slijedeći kandidati: Ljiljana Musić, Tanja Vuković, Danijel Atijas, Sorel Blagojević i Sandra Blagojević. Nakon kraćih konsultacija, izabrani članovi predsjedništva složili su se da Sorel Blagojević nastavi i dalje, u naredne dvije godine, obavljati funkciju

predsjednika, kao priznanje za dosadašnje uspješno rukovođenje Opštinom. Za članove Nadzornog odbora izabrani su Lidija Čuljević, Toni Jašek i Nebojša Dijamant, a članove Suda časti u naredne dvije godine obavljati će Borislav Jašek, Vladanka Kalauzović i Dana Dijamant. Napokon, stiglo se i na tačku razno gdje se uglavnom diskutovalo o planovima za naredni period i nastavak uspješno započetih aktivnosti. Saradnja sa JDC, SJO BiH, entitetskim i državnim ministarstvima, raznim donatorima i organizacijama, kao i učešće na susretima i jevrejskim skupovima ex-YU, seminarima i edukacijama predstavljati će i dalje naš prioritet u jačanju naše Opštine, kako radi sticanja novih znanja o jevrejskoj vjeri, kulturi, tradiciji i običajima, tako i zbog stvaranja nove generacije koja tek dolazi.

Na kraju, izrada novih projekata i inicijativa u cilju predstavljanja naše Opštine putem nastupa hora „Beyhad“, „Danima otvorenih vrata vjerskih objekata“ i drugih, dobiće novi zamah u ovoj godini nakon niza odobrenih projekata od strane Ministarstva prosvjete i kulture RS, ali i ambasade SAD-a u BiH. Rezultati rada novog rukovodstva biće razmatrani na narednoj Skupštini, a do tada, poželimo im puno sreće i uspjeha u radu.

Dario Atijas

O SUSRETU ŽENA NA JAHORINI

Pripremila: Klara Pelja

I ove godine, od 25. – 27. maja održan je Susret jevrejskih žena Bosne i Hercegovine. U vrlo prijatnoj atmosferi i ambijentu hotela „Bistrica“ na Jahorini, 35 žena iz Doboja, Mostara, Tuzle i Sarajeva učestvovalo je u radu Seminara na temu „Uloga žene u očuvanju i promociji jevrejske kulture i tradicije“. Pod budnim okom naše Raši – Rahele Levi Džidić, vrijedno smo učile i radile, zabavljale se i družile se. Najmogobrojnije su, kao i uvijek bile „Bohoretice“, ali iako malobrojnije, ništa manje se nisu isticale Jevrejke Doboja, Mostara i Tuzle.

U tako lijepom druženju tri dana su brzo prošla, obnovile smo stara i stekli nova znanja, a kulminacija je došla na kraju kada smo radile u radionicama podijeljene u šest grupa. Prezentacije su bile sjajne, kreativne, maštovite i duhovite kao i nagrade koje je za nas pripremila Rahela.

I na kraju treba istaći dobru organizaciju. Zahvaljujući Zlati Nikolić, potpredsjednici Ženske sekcije i njenoj ekipi, Jadranci i Rajki, sve je besprijekorno štimalo i naravno, neophodno je zahvaliti JDC-u na logističkoj podršci ovog predivnog susreta.

Bilo je lijepo, hoćemo još!

Iz aktivnosti „Bohorete“

Naše vrijedne „Bohorete“ su zaslužno imale dva skupa za relaksaciju i uživanje u proteklom periodu. Prvo smo 24. aprila imale organizovan ručak u prijatnom ambijentu restorana „Velika bašta“, gdje smo uz ukusne specijalitete mogle da se opustimo i družimo. Drugi veliki skup je organizovan na Jahorini od 25.05.2012 do 27.05.2012, u vidu Seminara na temu „Uloga žene u očuvanju i promociji jevrejske kulture i tradicije“.

Seminar je organizovan na najvišem mogućem nivou zahvaljujući finansijskoj podršci JDS-a i našim predstavnicama Neli i Zlati koje su nam obezbijedile smještaj u hotelu „Bistrica“ i naravno, Raheli Džidić, koja je sa puno duha držala predavanja i organizovala radionice gdje smo mogle da pokazemo šta znamo i šta smo na Seminaru naučile. Drago nam je bilo susresti se sa prijateljicama iz Mostara, Tuzle i Doboja. Sve u svemu, jedno lijepo druženje i edukacija, što je i cilj ovakvih okupljanja.

PREDAVANJE PROF. DAVIDA KAMHIJA:

SEFARSKA MUZIKA U KULTURI BOSANSKIH JEVREJA

U sjedištu Međunarodnog foruma Bosna, prof. Kamhi David je održao predavanje popraćeno muzičkim ilustracijama na temu: „Sefardska muzika u kulturi bosanskih Jevreja“. Na predavanju je bilo govora o značaju sefardske muzike, važne komponente jevrejske kulturne tradicije. Razumijevanje jevrejskih kulturnih doprinosa bosanskoj pluralnosti je evidentno. Šta je historijska pozadina te prisutnosti i kako ju je moguće odrediti i tumačiti u bogatom bosanskom, muzičkom naslijeđu.

Predavanje je bilo dobro posjećeno, a među publikom su bili profesor i studenti etnomuzikologije na Muzičkoj akademiji u Sarajevu. **K.D.**

GRADINA 2012.

Da se nikad ne zaboravi i oprost, a kamoli desi

Memorijalni centar Gradina 22.04.2012, bez obzira na tmuran i kišan dan, odisao je atmosferom u z v i š e n o g sjećanja sa puno pijeteta prema nevino stradalim žrtvama od bezbožničkih

ruku hrvatskog ustaškog terora, fašističke tzv. Neovisne Države Hrvatske. Teško je reći da je to bio izrod hrvatskog naroda koji je u strahu nad vlastitom sudbinom bio prisiljen da na teritoriju Hrvatske i Bosne i Hercegovine bude svjedok stravičnih bestijalnih zločina hrvatskih ustaša – fašista koji prema medicinskim parametrima praktično graniče sa patologijom ljudskom uma, jer teško je objašnjivo da neko poslije krvavih klanja i svirepih ubijanja nevinih ljudi, žena i djece, samo zato što su bili druge vjere, nacije ili u manjem slučaju antifašističkog naroda, ode u mjesnu crkvu da mu tobože Bog oprost grijehe, jer je to učinio u ime viših ciljeva svoje države Hrvatske. Klasični genocid, najstravičniji zločin koji je počinjen u cijelom svijetu za vrijeme Drugog svjetskog rata, nad svojim dojučerašnjim komšijama, prijateljima Jevrejima, Srbima i Romima. Još uvijek je dobro i treba da se taj stravičan događaj obilježava sa pijetetom prema nevino stradalim žrtvama fašističkog terora genocida sa obje strane rijeke Save, dvije države ex Jugoslavije, čije je titoističko rukovodstvo 40 godina guralo pod tepih neriješeno pitanje Jasenovca i njegovih zločina i u jednu ruku nakon pada ex Yu bio uzrok stravičnog rata na ovim prostorima čiji nacionalistički duh osvete iz mržnje sada treba staviti pod kontrolu. Mogu u susjednoj Hrvatskoj, čije se sadašnje rukovodstvo uistinu pokajalo i po koji put izvinilo u ime hrvatskog naroda zbog učinjenih zlodjela i dalje manipulirati brojem žrtava, po jednostavnoj računici „9 ubijem, a jedan pišem“ pa onda je to uredu.

Dakle, sve međunarodne komisije svjetskog glasa su doslovno rekly da je u najvećem kompleksu logora smrti Jasenovac, pobijeno preko 700000 ljudi

žena i djece, mahom Srba, Jevreja, Roma i neistomišljenika. Svoje navike radnog logora sa stravičnim barakama smrti jeste imali su nadomak sela Jasenovac i tromeđi rijeka i

na plavnim poljima, izradama nasipa, i prinudnim radom do iznemoglosti po principu „kad ne može ubij“, dok radne navike ubijanja istini za volju sa odvođenjem skelom preko Save prema sada grobnim poljima Memorijalnog centra Gradine u Republici Srpskoj, Bosni i Hercegovini i stravična trakmičenja u brzom klanju (Pero Brzica 1370 ljudi za jednu noć) i ubijanju maljem, kamom, nožem, sjekirom su imali u Gradini prema svim svjedočenjima još malog broja preživjelih logoraša koji su tog paklenog 22. aprila 1945, g izvršili proboj, tek njih 100, dok su ostali stradali u ime svoje buduće slobode i slobode naraštaja koji su došli i koji sada još uvijek dolaze da se poklone sjenama mrtvih duša svojih najmilijih: majki, očeva, sinova, kćeri, baka, deka, braće, sestara i svih drugih koje ne možemo zaboraviti jer žive, ako ništa na taj Dan u našim srcima sa emocijama tuge i žalosti pod geslom „**DA SE NIKAD NE ZABORAVI I NE OPROSTI, A KAMOLI DESI!**“. Raduje nas otvaranje Projekta izgradnje Memorijalnog centra Gradina /molitvenih prostora i niza popratnih sadržaja od strane Republike Srpske koja na taj način, bez obzira na ljubomornu politiku komšija, pokazuje svu svoju snagu budućih opredjeljenja i poštovanja prema nevino stradalim u ime budućih pokoljena koja dolaze prvenstveno iz naše matice Izrela koji su i ove godine 2012. bili prisutni u imponantnom broju koji je vrijedan poštovanja, svečano i dostojanstveno.

B. Luka 23. IV 2012, Ispred JO B.Luka Danon Dr. Jakob

Izneseni stavovi u tekstu su lični stavovi autora i ne odražavaju stav redakcije.

Radovi na kapiji Jevrejskog groblja u Kovačićima

U periodu 2010. – 2011. godine obavljani su svi pripremni radovi za sanaciju, rekonstrukciju i konzervaciju glavne ulazne kapije na Jevrejskom groblju u Kovačićima. U okviru ovih radova izvršena su arhitektonska snimanja i izrada crteža postojećeg stanja, sa indentifikacijom oštećenja, devastacija i neprimjerenih intervencija na kapiji i kamenim zidovima. Koncipiran je Program geomehaničkih radova, izvedeni su sondažni raskopi temelja, te izrađen Elaborat sa analizom statičko-konstruktivnog stanja kapije i njenog spoja sa bočnim kamenim zidovima. Urađen je glavni i izvedbeni projekat, te odabran izvođač radova, firma "Neimar" iz Sarajeva. Sve ove radove su uradili stručnjaci Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika uz konsultacije vodećih stručnjaka i firmi za pojedine oblasti.

Sa poboljšanjem vremenskih prilika pristupilo se izvođenju građevinskih radova na samom objektu. Kako se radi o vrlo zahtjevnom građevinskom zahvatu, nadzor nad radovima povjeren je Prof. Dr. Zlatku Langofu, jednom od vodećih stručnjaka za ovakve radove, po čijem se projektu i izvode radovi.

Da bi pojasnili o kakvom složenom zahvatu se radi, dovoljno

je da kažemo da se kapija nalazi na terenu koji je označen kao klizište i da je kapija bila nagnuta 28 cm, te je postojala permanentna opasnost od urušavanja. Da bi se sačuvao prvobitni autentični izgled odustalo se od zamisli da se čitava kapija sa bočnim zidovima prezida i prihvaćen je prijedlog Prof. Langofa da se čitav objekat potkopa i ispravi.

Ovaj komplikovani građevinski zahvat ovih dana je završen. Kapija je dovedena u vertikalni položaj, i sada se izvode završni radovi.

Još da naglasimo da je Ministarstvo inostranih poslova Njemačke, posredstvom Ambasade

u BiH doniralo 54.763,00 KM Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika za ovu namjenu, čime su pokriveni troškovi ovog projekta. Ne

mogu a da ne napomenem izuzetno agažovanje Prof. Dr. Lankofa i Ing. Emira Softića koji su mimo svojih profesionalnih obaveza, cijeneći da se radi o izuzetnom kulturno-istorijskom spomeniku, uložili mnogo svog slobodnog vremena i profesionalnog znanja, u realizaciji ovog projekta.

Danilo Nikolić

SPAS U ALBANIJI

U organizaciji Ambasade Republike Albanije i Jevrejskog kulturno - prosvjetnog i humanitarnog društva "La Benevolencija", u Sarajevu je dana, 17. maja 2012. godine, organizovana promocija knjige "Spas u Albaniji" autora Harvey Sarnera, koja govori o spasenju Jevreja u Albaniji za vrijeme Drugog svjetskog rata.

Iz uvodnih riječi Njegove ekscelencije, Ambasadora Flamura Gashija i predsjednika društva "La Benevolencija", gospodina Jakoba Fincija, saznali smo nešto više o samom Projektu i razlozima zbog kojih su činjenice o spašavanju Jevreja u Albaniji više od 50 godina bile nepoznate široj svjetskoj javnosti.

Promotori ove vrijedne knjige, koja predstavlja dokument koji nije zasnovan samo na činjenicama, već i sjećanju samih aktera, a koje je autor koji nije Albanac predstavio ovom knjigom su bili prof.dr.Smail Čekić, Mr. Eli Tauber, Dr.Tahir Ramqaj, prevodilac knjige i Mr. Muhamed Morina, predsjednik Udruženja albanskih intelektualaca u Hrvatskoj.

U sklopu promocije prikazan je i dokumentarni film "Spas u Albaniji" autora Alush Gashija i Dardan Islamija.

Bosnian scholars teach about Jewish community

Josh Sayles - Staff Writer

"I say very often I'm a war profiteer," says Pavle Kaunitz in Bosnian as his wife, Elma Softic-Kaunitz, translates. While Kaunitz, a veteran of the Bosnian army, was recovering from wounds he suffered during the Bosnian War, he made his way to the Jewish Community Center in Sarajevo, where he met Softic-Kaunitz. Kaunitz didn't want to join the army, he says, but while Sarajevo was under siege, "that was the only thing I thought at the time I could do to help not just myself but my friends, my town, my community, my family."

Kaunitz, founder and editor of the Jewish newspaper in Bosnia-Herzegovina, and Softic-Kaunitz, secretary general of the country's Jewish community, were brought to the Valley March 24-April 5 by Marcie Lee, an Arizona State University faculty associate, to teach about the Bosnian Jewish community to the local Jewish and Greater Phoenix communities.

The Bosnian Jewish community is small — about 1,000 in a country of nearly 4 million — and three-quarters of the community is in Sarajevo. The community numbered about 1,500 people when the Bosnian War (1992-1995) broke out.

The Kaunitzes explained how during the war, the Jewish community was put in the rare position of not being on a side. While the Serbs, Croats and Muslims in the country fought, the Jews were simply trapped in the middle.

"When Sarajevo was besieged, the target was the town and the citizens, so any person who was in the town was a target for sniping and shelling," says Softic-Kaunitz. "Jews were not the target because they were Jews, they were targeted because they were citizens of Sarajevo."

As a result, she explains, Jews "were allowed to import the food, medications and other humanitarian aid within the town."

They distributed this aid to people of all races, religions and sides of the conflict in the city, and as a result, the Jewish community center in Sarajevo became a place for all cultures to gather during the war.

Softic-Kaunitz joined the women's club of La Benevolencija, a nonprofit that provided aid to the region, and every day she visited people "to bring them some food, some water, to see if they are alive, if they are wounded or if they need something else."

There was no power and no telephones, so the only way to check in on people was to visit, traversing the streets in the midst of war.

"When I think about that period and I remember that every day when I was going from my home to the Jewish community center, that I could have been killed in ... every second of that, I find myself thinking, 'Oh my God, that was really brave,'" says Softic-Kaunitz.

"But at that time, you didn't have other possibilities. I had to do that if I wanted to do anything, and of course you cannot stay and put your head in the sand and wait for the bad situation to pass."

Nearly 11,000 people, including 1,500 children, died in Sarajevo alone during the Bosnian War.

"The country blows up around (the Jews) and they set up pharmacies and run home-care programs and so on, but still have to run out on the same streets where the human beings who inhabited Sarajevo were the targets of (the war)," says Lee.

"They were trying to move through the city, where there's no electricity at all, no water, no gas, nothing, except people running from block to block and hiding, trying to fill up empty canisters with water. And the Jews were the people that set up and planned for (the war) ahead of time, stockpiling and setting up the supplies to save not only the Jewish community, but a good percentage of ... the citizens of Sarajevo."

Gesher seminar

U periodu od 10.05. do 13.05.2012. godine Lea Maestro, Ana Kožemjakin, Slađana – Sarit Ninković, Nina Gaon i ja (Vladimir Andrlje) smo učestvovali na Gesher seminaru na Halkidikiju u Grčkoj.

Put dug 12 sati je protekao u jednoj veoma pozitivnoj atmosferi prvenstveno zahvaljujući prijateljski nastrojenim vozačima i Leinom USB-u punom kvalitetne muzike.

Po dolasku na Halkidiki u ranim jutarnjim satima prvo smo se okrijepili kafom u kafiću kraj obale, te smo nakon toga otišli u hotel.

U hotelu nas je dočekalo ljubazno osoblje i organizacioni tim Gesher

seminara koji su nam podijelili materijale i uputili nas u sobe.

Imali smo čast da uživamo u ljepotama grčke obale uz seriju jako kvalitetnih predavanja i radionica, čije su se teme protezale od politike do kuhanja. Zaista, svako je mogao naći nešto za sebe, nešto u čemu će uživati.

Naravno, nismo bili samo štreberi, nego smo zajedno sa našim prijateljima, kako iz bivših ex-Yu republika, tako i čitavog Balkanskog regiona provodili kvalitetno druženje na plaži i žurkama koje su nam priredili organizatori.

Sve ovo ne bi bilo moguće bez

Putevi nade

Kada dođe ljeto svi pomislimo na more i radujemo se odlasku. Ovaj put dvoje omladinaca, Anja Kovačević i Vladimir Andrlje su imali priliku da pored uživanja u morskim ljepotama i nauče ponešto.

Naime, učestvovali smo na Seminaru Putevi nade koju je organizovao World Vision u saradnji sa četiri vjerske zajednice. Učesnici na Seminaru su bili članovi sve četiri vjerske zajednice.

To je bila jedna jako zanimljiva i kvalitetna edukacija koja se ticala prevencije HIV-a/AIDS-a i same stigme sa kojom se susreću zaraženi.

Facilitator ispred naše zajednice je bio Pavle Kaunitz za koga su učesnici imali riječi hvale.

Hvala World Visionu i Pavlu što su nam omogućili ovako kvalitetan seminar.

Vladimir Andrlje

velike podrške Jevrejske opštine Sarajevo i naših prijatelja i JDC-a.

Hvala im!

Vladimir Andrlje

PESAH - HAGADA - DIVAN

KONCERT MUZIKE ZA VIOLINU I KLAVIR

U okviru sezone 2011/2012., u sali Jevrejske opštine u Sarajevu, održano je više koncerata. Resital, izveden 15. marta 2012. bio je jedan od najkvalitetnijih i ujedno najposjećenijih. Nastupile su **Amina Koldžo** – violina i **Belinda Krnić**-klavir i izvele slijedeći program:

G. Tartini: Sonata za violinu i klavir (Didona abbandonata)

L.V. Beethoven: Sonata za violinu i klavir Op.30 No.8 G-dur

H. Wieniawski: Scherzo-Tarantelle za violinu uz pratnju klavira

E. Bloch: Ciklus – Ball Shem za violinu uz pratnju klavira

R. Schredin: In the style of Albeniz

Izvedene kompozicije standardnog violinskog repertoara spadaju u red poznatih ali i veoma zahtjevnih u interpretativnom smislu za violinistu, kao i za umjetničku saradnicu na klaviru.

Sonata za violinu i klavir „Didona abbandonata“ spada u rana programska djela, napisana daleko prije epohe romantizma. Kompozitor G.Tartini je muzikom izrazio važnije momente iz lirske tragedije italijanskog dramaturga P.Metastasia (1698 – 1782), bazirane na legendi o kartagenskoj carici Didoni i Eneju, njenom mužu koji ju je ostavio. Amina Koldžo je uspjela, izvodeći ovu sonatu, dočarati svu ljepotu boja zvuka u prvom, te i izlive strasti u drugom, i dobiti snažan pun ton u trećem stavu, pisanom kao introdukcija koja uvodi u zadnji, tehnički delikatan stav. U interpretaciji ove kompozicije primjetna je bila i doza individualnosti, te dobra primjena delikatnih poteza gudala.

Sonata za violinu i klavir L.V.Beethovena komponirana je u prvom razdoblju njegovog stvaralaštva, u kojem se on dobrim dijelom oslanja na tradicionalni stil bečke škole, tj. na Haydn-a i Mozart-a, za razliku od ostala dva razdoblja u kojima njegove kompozicije nagovještavaju nadirući romantizam. U djelima komponiranim u sonatnoj formi, za violinu i klavir, nema bitne razlike u većoj važnosti jednog ili drugog instrumenta. Oni su ravnopravni, a sam je kompozitor odlučio kada jedan ili drugi trebaju preuzeti glavnu temu. Taj princip je vrlo važan u svakoj vrsti kamernog muziciranja. Izvodeći ovu sonatu obje umjetnice su taj princip izvođenja i ostvarile i u estetskom smislu, poštujući misao kompozitora. U

sva tri stava su ostvarile kompaktni zvuk ansambla, koristeći mogućnosti koje im njihovi instrumenti pružaju. U drugom stavu sonate, Amina Koldžo je uspješno ostvarila osnovnu zamisao kompozitora, da glavnu temu, koja se varira i ponavlja svaki put na malo drugačiji način. Belinda Krnić je tu zamisao također u potpunosti ostvarila. Treći stav (Allegro vivace) je virtuozan za violinu i postavlja velike zahtjeve naročito prilikom izvođenja skačućih poteza gudala, svaki put u različitoj varijanti, u vrlo brzom tempu. Amina Koldžo je uspješno riješila i ovaj problem.

Scherzo-Tarantelle H.Wieniawskog je tipična virtuozna kompozicija napisana za violinu solo uz pratnju klavira. Teška je tehnički i zahtjevana naročito u izvođenju dvojnih nota, posebno seksti, oktava i decima, te zahtijeva dobro poznavanje instrumenta i specijalnu tehniku gudala.

Od izvođača traži da poštuje veoma brz tempo u izvedbi prvog i posljednjeg epizoda kompozicije, kao i emocionalan ton kantilene u sredini kompozicije. Sve ovo je ostvarila mlada umjetnica uz sigurnu umjetničku saradnicu, i zadovoljila publiku svojim izvođenjem.

E. Bloch je najautentičniji tumač jevrejske tradicionalne muzike, koja provejava u skoro svakoj njegovoj kompoziciji, bilo solističkoj, kamernoj ili simfonijskoj. Jednom prilikom je izjavio: „Ono što me zanima je jevrejska duša, koju osjećam kako titra u cijeloj Tori“. Nazivi njegovih kompozicija sami govore o njegovoj duboko usađenoj zaokupljenosti ovim idejama. Takav je i ciklus (svita) Ball Shem za violinu uz pratnju klavira ili orkestra, u kojoj obilato koristi iskonske napjeve iz hasidske, aškenaske tradicije jevrejskog bogoslužja za Jom Kipur (Dan pomirenja). U prvom iz tri muzičke slike koristi napjev ispovijedi – „Vidui“, u kojoj se vjernik obraća samom Bogu. Za ilustraciju

toga potreban je ekvilibriran, poseban ton na violini koji dočarava meditaciju. Druga slika „Nigun“ je kolokvijalni napjev, kojim vjernik izražava vjernost svom narodu, uzimajući u obzir sve poteškoće kroz koje je taj narod prošao. Da bi interpretator to ostvario, mora imati pored talenta i dobre violinske škole, sposobnost da izvođenjem uvjeri slušaoca da i sami meditirajući, prihvate baš njegovu interpretaciju. Treća slika „Simchas Torah“ (radost Tore) ilustrira veselje koje prati početak čitanja Tore, svake godine nanovo. Sastoji se iz nekoliko odabranih muzičkih motiva koji se pjevaju, a i podloga su za ples koji se pleše tom prilikom. Ovaj dio svite zahtijeva virtuozan način izvođenja u svakom pogledu. A.Koldžo je to i ostvarila.

Posljednja kompozicija na programu te večeri, izvodi se često na kraju koncerta. „U stilu Albeniza“ savremenog ruskog kompozitora R.Schedrina za violinu uz

pratnju klavira je u stvari reminiscencija na muziku poznatog španskog kompozitora Isaaca Albeniza bazirana na španskom folkloru, osobito na snažnoj, smjeloj i poletnoj joti (hoti), te čulnoj, smirenoj malagueni (malagenji), karakterističnim napjevima juga Španije. Interpretacija ovog djela mora sadržavati pomenute značajke izražene instrumentom. To zahtijeva ne samo dobru tehničku podlogu, nego i smisao za snažan muzički izražaj.

A.Koldžo je u našoj Sali više puta uspješno nastupila na solističkim koncertima i svaki put pokazala vidni napredak na željenom putu do zavidne karijere koncertne violinistice. B. Krnić se je pored veoma zapaženog uspjeha kao umjetničke saradnice, pokazala i kao veoma sposobna pijanistica. Mnogobrojna publika bila je veoma zadovoljna koncertom te je nakon dugog aplauza potakla umjetnice da sviraju „na bis“. **David Kamhi**

ŠAVUOT

Šavuot je drugi od tri najstarija jevrejska hodočasna praznika. Kao i Pesah, u početku je bio poljoprivredni praznik starosjedilaca, Kananaca, kojim se obilježavao završetak žetve. U Tanahu se spominje sa dva imena; Hag Hakacir (praznik žetve) i Hag Habikurim (praznik prvina) – (druga knjiga Mojsijeva 23, 16). Tokom jevrejske istorije Šavuot je bio pomjerljiv praznik, zato što je vremenski zaviso od početka žetve ječma. U Bibliji postoje proturječni propisi. U jednom stoji da od dana žetve ječma, pa do žetve pšenice, treba da prođe pedeset dana (sedam sedmica) i da se to broji od drugog dana Pesaha, ili od prve subote koja pada u toku sedam pashalnih dana. Radi ovoga se Šavuot zove i praznik sedmica. Tek je sredinom VI vijeka n.e. propisano da se Šavuot slavi 6.og Sivana svake godine. Sve ovo što je rečeno odnosi se na Šavuot kao poljoprivredni praznik.

Druga dimenzija praznika, koja je za Jevreje mnogo važnija, je da su hahami na Šavuot koji pada 6.og Simana utvrdili da je Moše Rabenu dao jevrejskom narodu zavjetne ploče sa Deset Božjih zapovijedi (Diez mandamientos de la Lei). Na ovaj način je sklopljen Savez Adonaja i jevrejskog naroda. Od II vijeka n.e. se taj Savez spominje u Talmudu, kao „Zeman Matan Toratenu“ (čas kad nam je data Tora).

U sinagogama se na Šavuot mole molitve koje su jednake za sve hodočasne

praznike, koji se hebrejski zovu „Šaloš Regalim“.

Kod Sefarada i Aškenaza postoji dosta sinonima za naziv praznika; Šavuot, Švues, Sivo, Ševues i Švies.

Na taj praznik su se po običaju ukrašavale kuće pa i sinagoge zelenilom i cvijećem, što je reminiscencija na stariji

poljoprivredni karakter praznika. U Sarajevu, u sefardskim kućama su ukrašavali viseće ili stojeće kandilo, tzv. kandil cvijećem i trešnjama, koje su bile jedan od više simbola praznika.

U sefardskim sinagogama, poslije molitve se čita Megilat Rut (svitak o Rut), koja je jedna od pet Megila. Ova se

megila čita prvenstveno zato što se glavni događaj u njoj dešava na dane žetve. Moavka Rut je rodonačelnica dinastije kralja Davida.

U nekim jevrejskim, prvenstveno aškenaskim opštinama, se u ex Jugoslaviji, na Šavuot slavila „konfirmacija“ – dobivanje vjerskog punoljetstva za djevojčice, po ugledu na susjede hrišćane. To se slavilo u sinagogama, a rabini su proglašavali punoljetstvo. Djevojčice su dobivale puno cvijeća, a i lijepe i korisne poklone. Kod Sefarada se ovaj događaj održavao samo u rijetkim slučajevima i bio sasvim „ad libitum“ tj. po vlastitoj želji.

Na Šavuot su Sefardkinje pravile poslastice od riže „ličikas“ (jedna varijanta pudinga), „sutlac“ (sutlija) i „aroz di leči“ (riža sa mlijekom). Aškenazi su pravili kolače od sira „milhikes“ ili „kasedolken“ ili „delkli“. Sefardi su jeli specijalne kolače „La manu di Moše Rabenu“ i „Montis di Sinaj“ (Mošeova ruka) i (Sinajska brda).

U Sarajevu su u okviru radničkog društva „Matatja“ bili organizovani izleti na Trebević, Jahorinu i Igman za stariju djecu i omladinu, po ugledu na penjanje Moše Rabenu-a na Sinajsko brdo.

Mr. Kamhi David

Red. Prof. Sarajevskog Univerziteta u penziji

Logor Đakovo: Istina o 11 nepoznatih omladinki

Pripremla: Lea Maetsro

Tragajući za istinitom pričom i podacima o žrtvama đakovačkog logora i za one koje su nestale nakon rasformiranja i deportacija, u cijelosti prilažem tačne navode autora koji su se bavili istraživanjem ove teme, kao i izjave preživjelih.

Već je odavno poznato da je Logorsko groblje u Đakovu jedino ovakve vrste u cijeloj Evropi.

Sabirni logor u Đakovu kao mjesto internacije uglavnom židovskih i manjim dijelom srpskih žena i djece, osnovan je početkom decembra 1941. godine, a rasformiran postupnom evakuacijom zatočenika u toku juna i jula 1942. godine.

Njegova specifičnost jeste u tome da su sve žrtve logora Đakovo propisno sahranjene te da su njihovi podaci zabilježeni i spašeni. Potrebno je istaći da je finansijske obaveze oko sahrane tragično preminuht logorašica i djece, od narudžbi i dopreme leševa u logor, plaćanja doktora za poslove evidentiranja i pregleda leševa, pa do isplate grobara, u cijelosti podmirivala Židovska općina u Osijeku.

DEPORTACIJA IZ LOGORA I LIKVIDACIJA ZATOČENIKA

Deportacija iz đakovačkog logora vršena je u tri navrata a otpremljeno je oko 2.400 žena i djece. Ukupno brojno stanje logora sa otprilike 3.000 zatočenika umanjeno je za znatan broj, jer je u toku 6 mjeseci, koliko je trajao logor, umrlo (i ubijeno) i na Đakovačkom groblju sahranjeno 566 osoba.

Evakuacija zatočenika sabirnog logora Đakovo za Koncentracioni logor Jasenovac provedena je u periodu od 15.6.1942. do 15.7.1942. godine.

Transporti sa zatočenicima iz Đakova nisu ulazili u jasenovački logor nego su sve žene i djeca direktno odveženi na mjesto likvidacije. »One su danima stajale u zatvorenim vagonima na kolosijeku za Ciglanu Jasenovac po najvećoj vrućini. Sve molbe za vodu ostale su glas vapajućeg u pustinji. Svaki dan se izbacivalo iz vagona po nekoliko mrtvih žena i djece. Izbegumljene majke su plakale i naricale, niko se na to nije obazirao. Na kraju su sve te žene sa djecom bile prevezene preko

GROBLJE LOGORSKIH ŽRTAVA U ĐAKOVU

Uspomena na nevine žrtve ustaškog terora i sjećanje na sabirni logor Đakovo uvijek je u vidu relikta koje je logor ostavio kao spomen pokoljenjima. Kao nijemo svjedočanstvo bliske prošlosti iz doba ljudske nehumanosti i netrpeljivosti, on je ostao u vidu Groblja logorskih žrtava u Đakovu.

Žene i djeca židovske i srpske nacionalnosti nasilno ubijeni ili uslijed raznih oblika terora umrli u sabirnom logoru sahranjeni su na Groblju logorskih žrtava u Đakovu. Dok su srpske žene i djeca kolektivno inhumirani u bezimenu zajedničku grobnicu.

U Biltenu udruženja Jevreja Jugoslavije

Danas u sklopu Gradskog groblja Đakovo, izvan ograde Jevrejskog groblja

to sam jednom zgodom, kada smo se vraćali u 9 sati navečer sa rada, vidio kako oko 3000 žena i djece, Židovki i Srpkinja, koje je neki poručnik Matijević doveo iz logora Đakovo na likvidaciju u Jasenovac — vođe na skelu za prijevoz u Gradinu na ubijanje. Ove žene i djeca trebali su biti u samom Đakovu likvidirani, ali prema dnevnom stanju zatočenih žena i djece u Đakovu, koje mi je slučajno među njihovim prtljagom došlo u ruke, išlo je to tamo presporo, pa su dovedeni u Jasenovac na jednokratno likvidiranje. Te večeri (ljetu 1942.) prolazeći mimo skele, kojom su kandidate smrti prevozili preko Save u Gradinu, vidio sam svojim očima kako su koljači djecu grabili i sa obale bacali na skelu, gdje su ova polomila pojedine udove. To su činili zato jer im je presporo išao silazak djece na skelu...«

u Izraelu navodi se da je s prvim transportom iz Bosne stigla i manja grupa Srpkinja, ali bez potrebne dokumentacije »pa su zbog toga smješteni u dva zajednička groba odvojena od jevrejskih«. (Bilten, 11);

»Na Đakovačkom gradskom groblju postoji skupni grob žena srpske nacionalnosti koje su poginule u ustaškom logoru u Đakovu. To je bio zapravo ženski židovski logor, ali su te žene radile kod đakovačkih židovskih obitelji pa su i one uhapšene (što je netočno — op. aut.). Treba reći da grob nije dovoljno uređen. Nedostaje, naime, poimenični popis ubijenih logorašica. U vrijeme dok ovo pišem Muzej Đakovštine poduzeo je akciju da se taj problem riješi. Natpis na sadašnjem spomeniku glasi:

»OVDJE POČIVAJU
ŽRTVE FAŠISTIČKOG
TERORA ŽIDOVSKOG
LOGORA U ĐAKOVU
IZ 1942. GODINE.
SPOMENIK PODIŽE
OPĆINSKI ODBOR
SUBNORA ĐAKOVO.«

(Đakovo i njegova okolica, Zbornik Muzeja Đakovštine, Đakovo 1978, knj. 1, sv. 1, str. 191).

Danas u sklopu Gradskog groblja Đakovo, izvan ograde Jevrejskog groblja

NEPOZNATE OMLADINKE SAMUEL-LEO GRINVALD

Rođen je 22. 5. 1920. godine u Babinoj Gredi. Od svoje desete godine, zajedno sa roditeljima, dva brata i dvije sestre, živi u Vinkovcima. Cijela njegova porodica stradala je u koncentracionim logorima Jasenovac i Stara Gradiška. I sam je bio zarobljenik u tim logorima, a iz Jasenovca je i pobjegao. Završetak rata dočekao je boreći se u partizanskim jedinicama. Samuel Grinvald umro je 1995. godine u Beogradu.

(Dio teksta o spašavanju djece i žena iz logora u Đakovu)

»...Ne bi moglo a da se ovom prilikom ne spomene hrabrost i snalažljivost pokojne Sarinke koja je žrtvujući sebe uspela da u onim teškim trenucima kada je u logoru harao tifus i druge bolesti a od kojih je dnevno umiralo i staro i mlado, organizovala da se sve umrle osobe, prilikom odnošenja iz logora za Jevrejsko groblje, obeleže na taj način što je kod

svake osobe, stavljala podatke (ime, prezime, godina rođenja i iz kojeg je mesta), pa su u dogovoru sa grobarom, koji je i inače od pre rata bio plaćeni čuvar Jevrejskog groblja, ti podaci zapisivani, a grobovi označeni, te danas ovo groblje predstavlja jedino logorsko groblje u Evropi gde se znaju imena i mesto sahranjenih, a Groblje je uz pomoć čuvara Stjepana Kolba i njegove porodice sačuvano. Ne može se reći da i sam grobar nije od svega toga imao neke materijalne koristi, jer je Sarinka vrlo uspešno sa njime saradivala i pošto je među ženama u logoru bilo i nešto novca, pa mu je usput Sarinka uvek dotirala i ujedno ga molila da za potrebe žena kupi uglavnom nešto alkohola zbog dezinfekcije rana i dr., a ostalo da zadrži za sebe.

Ne mogu, a da ne spomenem grupu omladinki, od kojih se sećam i nekih imena kao: Dina Brodski iz Sarajeva, Špicer iz Slavenskog Broda, omladinka Papo iz Sarajeva i dr. koje su svestrano pomagale Sarinki u svim poslovima i nijednog momenta se nisu demoralisale i češće su pevale pesme.

Dakle, kada je logor Đakovo prestao da postoji jula meseca 1942. godine, iza njega ostalo je pokopano na Jevrejskom logorskom groblju oko 800 žena i dece, čiji spisak danas postoji u Jevrejskom istorijskom muzeju u Beogradu (pergament sa spiskom sahranjenih žrtava nalazi se u urni kapele Jevrejskog groblja u Đakovu). Spisak je sačuvan zahvaljujući tadašnjem čuvaru Jevrejskog groblja, koji je pedantno vodio sve sahranjene žrtve i posle rata obeležio grobove.

Nemoguće je pisati o logoru Đakovo,

a ne pomenuti hrabre devojkice omladinke koje su pevale i podizale moral svim logorašicama, na čelu sa Sarinkom Papo. One su, na žalost, na zverski način ubijene - zaklane - njih deset omladinki, koje su ustaše silovale i na njima se izvijavali, a potom ih bacili u jednu jamu koja je iskopana u krugu logora, a služila je za smeće i fekalije. U tu istu rupu-jamu su bacili i Sarinku koju su zverski mučili. Ovo sam doznao od kćerke Stjepana Kolba (grobara) koja je i danas živa i radi kao čuvar Jevrejskog logorskog groblja u Đakovu. Ona mi je rekla da je njen otac, koji je inače ulazio u logor za vreme dolaska ustaša, obzirom da je i dalje odvezio umrle, jer su masovno umirale baš u to vreme, rekao da je Sarinka nestala, da je više nema među živima i da je izgleda likvidirana sa onim omladinkama, i negde sahranjena gde i omladinke. Posle rata Komisija za ratne zločine izvršila je uvid, i konstatovano je da je u rupu bačeno 11 leševa. Po kazivanju grobara Kolba, koji je o svemu tome pričao svojoj kćerki, videlo se da je to bio istinit događaj. Izvršena je ekshumacija i posmrtni ostaci svih jedanaest žrtava sahranjene su u jedan grob na Jevrejskom logorskom groblju u Đakovu, a podignut im je i jedan skroman spomenik od strane Davida Eškenazija, jednog preživelog Sarajlijice. «

Preuzeto iz knjige: VASILJEVIĆ, Zoran, SABIRNI LOGOR ĐAKOVO, Slavonki Brod 1988.

Spomenik nad zajedničkim grobom 11 djevojaka čiji su posmrtni ostaci nakon rata ekshumirani i sahranjeni na Jevrejskom groblju u Đakovu

I sunce nad Drinom i dr. Isak Samokovlija

Od noći me samo štiti svjetlost sijalice i nur monitora, lažem, nešto sija i u meni... Možda to i ima veze sa temom o kojoj je babo pisao, možda i nema, u svakom slučaju ovo je njegova priča, ja samo služim kao mehanički tastaturalni radnik, sin, ako je to, samo...

Tata alas je ovako to napisao u A4 bukvi ili nekom drugom bosanskom drvetu (osim ako prizvod nije iz bratske Kine).

Ne znam ni koliko mi je godina bilo, možda 6 ili 7, a već sam plivao kao pas-paski. Ljeto je, pedesetdruge prošlog vijeka, ne ide mi se sa Drine, a već je akšam, ipak moram i nerado idem kući. Jesen te godine ja u prvi razred, neki u drugi, treći i tako redom. Koračam prema školi ili iz škole, a nešto mi šumi u ušima. Drina velim, neka je, neka šumi... Osnovnu sam završio u zgradi gdje je nekada bio mejtef, tako smo i školu zvali. Kasnije dolazim u novu školu, Maksim Gorki na desnoj obali rijeke (sramota me ne spomenuti svaki put njeno ime, Drina, niti jedna rijeka nije Drina). Na velikom odmoru je obavezno kupanje nas dječaka u njoj, Drini, pa opet u klupe. Nastavnici vide, znaju da smo se kupali, ali nas ne ruže. Opet novo ljeto, stara ona, Drina, i jarko sunce, a ja već pravi plivač, nema više plivanja samo paski, već leđno, slobodno i ženski, tako smo zvali prsno plivanje. Ne znam šta više volim, Drinu ili sunce. Znam, volim i Drinu i sunce. Igralo se i lopte, pa onako oznojeni i umorni uđemo u Drinu, kao da smo rođeni u njenom zagrljaju. Sva moja raja je naučila plivati, samo jedan drug nije, rekla mu majka: "Ako se udušiš, ne idi mi živ kući." Nije plivao, nije se ni ugušio, a nismo ni mi. Meni je sad puno godina, a ne znam kako je svo ovo vrijeme prošlo, i nije mi žao, jer sam ga proveo uz nju, Drinu, i sunce, zašto ne spojiti dvije ljubavi, pa zvati ih jednim imenom, ne zbog uštede bukovine, već radi akumulacije ljubavi, recimo Drinče. Možda ću ostaviti u amanet da mi u jednu flašu uhvate malo sunčevih ruku i dobro začepi, a u drugu flašu litar Drine (bar), da mi i u grobu duša bude mirna...
Moj grad nije poznat samo po Drini

i njenoj ljepoti, plahovitosti, smaragdnoj boji (Isak jednom reče tako), već i po dobrim ljudima koji su poznati pisci, inženjeri, doktori, ljudi prije svega. A jedan od njih je bio dr. Isak Samokovlija,

Isak Samokovlija, moj sugrađanin

Vjerujem da je to bilo divno vrijeme kada je našim gradom hodao čovjek poput tebe, ponizan, veseo i izuzetno lijepe naravi. Voljela bih da sam imala priliku upoznati takvo ljudstvo i tako plemenito biće.

Ali, moram reći da sam te ipak imala priliku upoznati kroz tvoje riječi i djela koja si ostavio našem gradu, ali i cijeloj Bosni i Hercegovini. Ponosna sam na pripovijetke i priče koje su izlazile iz tvog pera.

To su one obične, svakodnevnne, ali lijepo satkane priče o običnim ljudima i njihovim svakodnevnim životima, viđene očima jednog ljekara koji je dane provodio idući od mjesta do mjesta, od sela do sela, da bi izlizečio bolesne rane starcu ili starici ili pak bolesnom djetetu.

Znam da si se uvečer vraćao kući neispavan i umoran od pješačenja, ali su zato već drugog dana na papiru bile ispisane mnoge lijepe, ponekad i tužne priče doživljene tokom posjete nekom bolesniku. Čitala sam da si često pješačio kilometrima, nekad na konjima, nekad u seljačkim kolima, samo da bi čašicu ozdravljenja dao onome kome je potrebna.

Znao si i u teškim trenucima ljudima dati lijepu riječ, pokloniti lijep osmijeh, što je danas u ovim vremenima veoma teško, jer ljudi i danas u ovoj zemlji teško žive.

Ponosna sam što moj grad ima tebe i što je jedna takva veličina od čovjeka živjela i hodila ovim gorazdanskim mahalama, koje će uvijek imati svoju vrijednost dok god se budu čitale tvoje riječi koje su za mene vrelo koje nikada presušiti neće.

Tvoje riječi su me nadahnule da jednoga dana i pored profesije kojom se budem bavila u svojoj budućnosti ostanem vjerna pisanoj riječi koja nikada ne umire i vječno živi.

Tvoj lik i tvoja djela ostaće urezana u ovaj grad KOJEM SI MNOGO DAO, A ON TI UZVRAĆA SJEĆANJEM da si bio i ostao njen počasni sugrađanin.

*Adelisa Ahmetpahić, VII razred
O.Š. "Hasan Turčalo Brzi", Ilovača
(Prvonagrađeni rad za osnovne škole)*

istaknuti bosanskohercegovački književnik. Rođen je u devetnaestom, a umro u dvadesetom vijeku. Relativno kratko je živio, nikad dovoljno biti njen, Drinin, drug, sin, prijatelj. A dosta toga je uradio. Osnovnu školu je završio u Gorazdu, poslije seli u Sarajevo gdje nastavlja obrazovanje, prvo gimnaziju, pa medicinski fakultet. Tu počinje njegovo službovanje i pisanje. Kako je sve to stizao ne znam, ali ja ovo moje pisanje ponavljam već četvrti put i opet ne znam treba li šta dodati, popraviti, pobrisati. A on doktor pa još i pisac, ne znam je li ikako imao vremena za odmor. Gledajući film Hanka osjetio sam da on piše događaje iz naroda oko sebe, tako da je razumljivo svima nama, ljudima. Piše i radi, a jedno za drugim djela dolaze do čitalaca. U pisanju su ga ometali događaji

kao, recimo, Drugi svjetski rat, a ipak je dosta dobrih djela koja ne daju da bude, a i neće biti zaboravljen. Kažu da je volio Drinu i Gorazde, onda je isti kao ja.

Gorazde i Gorazdani su u znak sjećanja na dr. Isaka Samokovliju dali ime Domu zdravlja po njemu. I bez dvije boce pored sebe, nadam se da mu je duša

mirna, Amin.

Ja svoju misiju sina, poznavaoa tastaturalnih tajni obavih, tako je babo pisao, ja prekucao i malo puderisao, čisto radi babe, ne zbog vas.

*Hrustem Šapčanin
(Prvonagrađeni rad za građanstvo)*

Sunce nad Drinom

Uvuče se u najcrnju noć i poteče...Svom snagom, brzinom, vještinom...Kakvom samo ona zna, kakvom je niko ne razumije.

Teče tiho. Teče glasno. Teče...ne presušuje, ne napušta nas.

Hukom svojih valova probudi usnulo sunce i ono poče razdraganano grijati. Oči mu se zasjajiše kad ugleda ljepoticu Drinu.

Od tada je prošlo ko zna koliko stoljeća...

Sunce se zaljubilo i ne odlazi od nje.

Na trenutke, to je majčinska ljubav, topla i iskrena. Nekada je sebična. Želi da je ljepše od nje, ali ga ona nadvlada svaki put kada se uzoholi. Nekad je to ona ljubav, zove se...Zove se samo ljubav.

To je kad sjaje zajedno. Kad pogledam, a ona uživa u njegovoj toplini. Ono uživa u njenom osmijehu, sačinjenom od sitnih, bijelih kamenčića.

Gledaju se zaljubljeno. Vole svoju zajedničku ljepotu. Vole sve koji ih vole. Uživaju prkoseći kiši, ljubomornoj, vječitoj neprijateljici. Njihova ljubav je ona koja je nježna, ali ipak nikada ne posustaje u borbi sa jačom. Ona je obznanjena svakom živom biću, od pamtivijeka. Iskrena ljubav, koju svi podržavaju, možda ni ne znajući razlog tome.

Da voliš Drinu ne moraš biti lijep, niti izrazito pametan, pa ni duhovit.

Da voliš Drinu ne moraš biti kao sunce, to ni ne možeš biti.

Da bi volio nju trebaš biti čovjek, u pravom smislu te riječi.

Trebaš je voljeti kada je tužna, kada je sjetna, kada se bori sa neprijateljicom kišom. Trebaš znati da joj otkriješ gdje je sunce, čak i onda kada se sakrije iza tamnih oblaka, odustajući od ljubavi.

Da voliš Drinu, da voliš sunce, da voliš ljude, životinje, cvijeće, zvijezde, mjesec, biljke, stijene..., da voliš sunce nad Drinom, samo moraš biti čovjek. Čovjek, ali i dijete u duši.

Ono neiskvareno, naivno, koje i kada ga povrijede uvijek nađe razlog da bude sretno.

I Drina je naše dijete. Bezbroj puta povrijeđena, okrvavljena, zamućena, ali ipak zauvijek vesela u toplom okrilju svog čuvara sunca.

*Emina Mašala, II razred
MŠŠ "Enver Pozderović", Gorazde
(Prvonagrađeni rad za srednje škole)*

Dobrovoljni prilozii

SOCIJALNA SEKCIJA

DARIJA I	
DAVOR STOJNIĆ	100 KM
Sjećanje na Nadu i Milana Uzelca	
MIHAĆ TANJA	100 KM
Za rad Socijalne sekcije	
PORODICA UNGAR	50 KM
Za rad Socijalne sekcije	
RAŠO I MORENO KAMHI	
S PORODICAMA	100 KM
Sjećanje na roditelje Cinu i Davida Kamhija	
KLARA PELJA	10 KM
TOŠIĆ BERTA	10 KM

VJERSKA SEKCIJA CADIK DANON

PORODICA ROMANO	100Eura
Pomen na oca Romano Majera	
GORDANA GIRT	60KM
Pomen na baku i dedu, Ilonku i Egonu Girta	

JEVREJSKA OPŠTINA

JAIRO DORADO	
IZ ŠPANIJE	100 KM
Za rad Opštine	
JILL I DAVID CASTELAN	
MELBURN	100 Eura
Za rad Opštine	
JILL I DAVID CASTELAN	
MELBURN	100 USA\$
Za rad Opštine	
PORODICA KULIĆ	50 KM
Povodom godišnjice smrti roditelja Kulić Flore (Lole) i Ferida	
SANJIN I BORIS	
KOŽEMJAKIN	100 KM
Povodom godišnjice smrti roditelja Aleksandra i Gerde Kožemjakin	
TOŠIĆ BERTA	50 KM
Za rad Opštine	
ŠAMANEK VLADIMIR	50KM
Za rad Opštine	

JEVREJSKI GLAS

DEBARTOLI EMINA	50KM
TOŠIĆ BERTA	50 KM
TANJA JAGUŠ	50 KM

BOHORETA

DEBARTOLI EMINA	50KM
------------------------	------

Mačem na vjetrenjače ili o Danilu Kišu

Da li literatura može opstati unutar ideoških ćorsokaka? Da li ona naprosto može biti bel letree (lijepa riječ). Da li još iko vodi računa o čitaocu, pod uslovom da je njegov ukus prvenstveno estetske prirode? Da li žandrimi, čuvari poretka, ibzenovski "Stubovi društva" još uvijek sijeku poput Prokrusta. Sve što ne može stati u njihovu ideološki skraćenu ili produženu postelju? Da li? Čini se da je posljednji veliki jugoslavenski pisac, Danilo Kiš, duboko promišljao (ali i osjetio!) težinu ovakvih pitanja. Ostavivši golog čovjeka bez ideja za koje bi on skočio u vatru, agnostik Kiš bio je "osuđen na slobodu" kako bi to rekao Sartre.

Kada bismo danas, (u vrijeme jezičkog čistunstva) analizirali njegov jezik bio bi to težak i svetogrđan posao. Naišli bi na mađarizme, germanizme i mnoge druge riječi i sa njima potopljeni čitave svjetove, upravo u trenutku dok je francuska publika govorila: "Pišite na francuskom, vi divno govorite francuski!"

Čini se da se od Kiša može naučiti kako se u literaturi, a i u životu od žrtve može postati pobjednikom.

Veliki borac protiv palanačkog duha, a i totalitarizma, Danilo Kiš uklapa se u arhetip Ahašveroša (Jevrejina lutilice) kojem će ostati vjeran do kraja. Poučen, čini se, očevim iskustvom za koje u Talmudu možemo naći predložak "Bolje nam je da se nađemo među progonjenim, nego među progoniteljima".

"Nestao..." ta čudna riječ gora od bilo kakve izvjesnosti, sudbina njegovog oca, sada već mitski poznatog Eduarda Sama bit će njegovom pokretačkom snagom, ali i strašnom fascinacijom smrću koja je prisutna u cjelokupnom njegovom djelu. Ili da se poslužimo Jednom Kiševom parolom, to je slobodan prevod mota Žorža Bataja:

"Moja mahnitost voljenja gleda na smrt kao što prozor gleda na dvorište "reći će u jednom intervjuu (Gorki talog iskustva). Kišu je, čini se, najbolje prići kao Prustu. One čudne mrlje na majčinoj staroj tacni, talog sjećanja jednog "drugačijeg" dječaka u Crnoj Gori koji možda nije jeo Madeliene kolačić svoje bake, ali se imao čega sjetiti, sjetiti i od toga napraviti taman, ali čaroban mit.

Prema sjedočanstvu onih koji su ga

vidjeli pred smrt (Mirko Kovač) njegove oči su bile kristalno jasne kao i um. Izrekao je svoju zadnju rečenicu "Književnici fantaziraju, istina je samo smrt"

Smrt odlagana od djetinstva, fascinacija prisutna još, od "Bašte pepeo". Sjetimo se onih neumoljivih buba pod nazivom "Ageronija meksikana" koje su izjele namještaj.

Pozlate što opada sa lica Đakonde i njegovog sjetnog umovanja o majci. Majci koja u jednom trenutku u vremenu (vječnosti?) na mašini Singer šije dvije žute zvijezde, jednu za njega, a jednu za oca. Sjetimo se isto tako očevog zadnjeg pisma (Peščanik). Sjetimo se očevog kosmopolitskog voznog reda.

Tek u tom svjetlu postaje jasnija mnogostrukost njegovih interesovanja od Sartra (kada je o misiji književnosti riječ ili ipak kada je o slikarstvu riječ, od Ešera do Safeta Zeca...

Od Prusta do Bodlera, od Rablea do mita o Prometeju, od Simbolizma do Post moderne struji osjećanje koje je Kiš pridavao riječima...

"Preživljava samo dobro pisanje"

Ovdje se postavlja pitanje Kiševog sagovornika u dugim noćima kada se prepuštao lijepim riječima u "sobici svojoj" koju u jednom svom eseju naziva "Nojev kovčeg". Možda Marko Miljanov po stupnju njegovog čovjekoljublja ko zna? Pripovijedanje Danila Kiša ne nalazi jasno fiksiranih simbola, senzibilno i pomalo solipsistički ograničava (uz sve uticaje) na jedan kosmos, jedan svijet, jedno biće koje u onom klasičnom, elećanskom smislu to JEST svijet DANILA KIŠA.

Kišev odnos prema književnosti, pak, možda najbolje pojašava njegov esej iz 1986. godine pod nazivom "Buridanov magarac ili pisac u haosu sveta". Kao Buridanov magarac pisac danas stoji između te dve mogućnosti; da se baci u borbu za principe ili da obrađuje svoj vrt. Izabere li prvo on je na neki način izneverio literaturu, izabere li drugo ostaje mu permanentno kajanje da je proživio svoj vek uzalud, da je izneverio

svoj dar.."

Kiš nimalo slučajno nije dobio krst legije časti (u Francuskoj), jer je njegov odnos prema literaturi bio upravo viteški. Jer ko bi se u današnje vrijeme borio sa vjetrenjačama zaodjenutim u riječi i baš kao što je Don Kihot predajući jesti život na kraju rekao: "Književnici fantaziraju istina je samo smrt".

Takođe viteški, nije se oglasio o ključnu misao druge polovine dvadesetog vijeka, da se pisac cjelokupnog dvadesetog vijeka ne smije oglasiti o stvarnost logora staljinizma, i fašizma.

Paradoksalno, dok je padala željezna zavjesa, čije nam je naličje najbolje predočio, on umire svjestan zadnje tajne koja se našla na njegovom putu. U Beograd se vratio trijumfalno, istina u mrtvačkom kovčegu sad već te davne 1989. godine.

Da li je Kiš bio Don Kihot jedne generacije ili koja je imala sreću da preživi i doživi svoj zenit?

Rezimirat ćemo riječima Veselka Tenžere: "Preživljava samo dobro pisanje".

Istu ovu rečenicu naći ćemo u Kiševoj pripovijetci "Slavno je za otadžbinu mreti".

Samo postavlja se pitanje za koju otadžbinu, kao i šta je vidio mladić prilikom postavljanja glave na panj u sjetnom pogledu majke. Čarobni Kiš ni jogin ni komesar, već, samo čovjek...

Riječ kissss na mađarskom znači mali, da mali, dječak koji je jednom upoznao strah od smrti i zapamtio ga zauvijek.

Marijana Čejović

Tamo gdje je riječ o Ja, uvijek je nazočan i Drugi

Knjigu je objavio zagrebački izdavač Antibarbarus 2011., a autor je samo za ovu prigodu došao iz Londona gdje živi od rata 1992.

Piše: *Andrijana Copt*

U Židovskoj općini u Sarajevu u četvrtak navečer je predstavljena nova knjiga Predraga Fincija "Osobno kao tekst", koju je objavio zagrebački izdavač Antibarbarus 2011.

O knjizi su govorili urednica ove izdavačke kuće Simona Goldstein, profesorica Marina Katnić-Bakarić, književnik Željko Ivanković i autor, koji je samo za ovu prigodu došao iz Londona gdje živi od rata 1992.

U šest poglavlja

Knjiga je podijeljena u šest poglavlja, koji i naslovljavaju, ali i približe određuju, definiraju temu: Dnevnik: bilježiti svoje; Ispovijest: kazivati svoje; Osobna fotografija: vidjeti sebe; Autobiografija: objediniti svoje; Biografski film: gledati drugog; Biografija: opisati drugog. Budući da je Predrag Finci estetičar, filozofski pisac, on se problemima osobnoga u tekstu (on ne kaže književnom tekstu!) bavi fenomenološki: istražujući te forme povijesno i tekstološki, pa i kontekstološki baveći se dominantno pitanjem o osobi, o subjektivitetu, o prirodni teksta, statusom osobe u tekstu, odnosom osobe i teksta, gdje se uvijek u tekstu podrazumijeva i neki daleki Drugi. Autora ne zanima književno-povijesna i l i književno-estetička dimenzija teksta, on se bavi ontološkom dimenzijom fenomena. Finci objašnjava kako u svakom od poglavlja knjige

diskutira o tome što je ustvari intimno iskazivanje, a s druge strane pokušava vi djeti kakav je pogled druge osobe na ono što nama intimno pripa da ili što se vidi u biografskom filmu ili biografijama. Ivanković je na promociji istaknuo kako na našim prostorimanema ovakvih knjiga, pa je Fincijeva knjiga pr ava dragocjenost, nesporn izazov i za teoretičare književnosti, a kako je pisana tečno, lagano, premda kao izraz silne erudicije ili baš zato, čita se kao bilo koja priča, roman...

Finci kaže kako u svakom od poglavlja knjige diskutira o tome što je u stvari intimno iskazivanje, a s druge strane pokušava vidjeti kakav je pogled druge osobe na ono što nama intimno pripada

"Autor dnevnik razumijeva kao dnevnog sugovornika, kao most između ja i svijeta, između ja i drugosti, dnevnik je kao skup fragmenata.

Autor nas podsjeća na cijeli niz dnevnike literature tipa: Manna, Kafke, Gidea, Camusa... Ispovijest autor razumijeva

kao govor drugome sebe radi, kao priznanje vlastite intime s povjerenjem i podsjeća nas na najpoznatije ispovijesti u povijesti one Augustinove "Ispovijesti", kazao je Ivanković.

To je obrazložio ovako: Fotografija je slika stvarnosti, najbrži mogući opus s najmanje truda. No, na fotografiji se Ja pojavljuje kao netko drugi. Fotografija manje ovisi o aparatu, premda je krajnje demokratska, a mnogo više o autoru fotografije. Ona ne čini udaljeno prisutnim, nego nas prenosi na drugo mjesto.

Autobiografija je (samo) svjesno obraćanje javnosti, ona stvara sliku o sebi, ona je autorov "sam svoj odvjetnik", ona je čak "izmišljanje sebe". U njoj se rekonstruira i ponovno oblikuje vlastiti život. "Jezik autobiografije je jezik dokazivanja, uvjeravanja, pozivanja, zavođenja..."

Biografski film

Biografski film, premda je slika osobe, on nikad nije sve što ta osoba jest, pa ipak je široko rasprostranjen i omiljen fenomen. Autor nas upoznaje s činjenicom da je u razdoblju 1927.-1960. Hollywood snimio 291 biografski film čija su "tema" zabavljači, umjetnici, političari, kriminalci, sportaši, vojne osobe, okrunjene osobe, istraživači, ljubavnici, znanstvenici, pronalazači, religijske osobe...

Biografija je istraživanje, tumačenje i objašnjenje života Drugog. Teorijski se razlikuju tri tipa biografije: dramatično-ekspresivni, objektivno-akademski, interpretacijsko-analitički.

No, kao što je u dnevniku, ispovijesti, osobnoj fotografiji

i autobiografiji nazočan i Drugi, tako je i tamo gdje je riječ o Drugom (biografski film i biografija) uvijek nazočan i autorov Ja. Goldstein je istaknula da knjiga otvara nove poglede na ove oblike teksta i medija te da su ponuđeni eseji u knjizi odraz intimnog, ali i znanstvenog promišljanja autora. Knjiga je, iako pisana perom filozofa, začudujuće čitljiva i jednostavna za razumjeti.

Predrag Finci rođen je 1946. u Sarajevu. Studirao je filozofiju u Sarajevu, Parizu (kod Mikelela Dufrennea) i Freiburgu (kod Wernera Marxa). Magistrirao je 1977., a doktorirao 1981. Predavao je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Od 1992. godine živi i radi u Londonu kao slobodni pisac i gostujući istraživač na UCL-u. Član je Exiled Writes Inka (London), Društva pisaca BiH i članosnivač PEN-a BiH.

Moreno Kamhi: DESET BOŽIJIH ZAPOVIJESTI

**DESET BOŽIJIH
ZAPOVIJESTI ili kako
ispisati jedan ljudski život.**

I upisati ga u trajni materijal nego li je život sam. To je potreba čovjekova od njegova postanja, jer davno je spoznao kako je kratkovječno i krhko njegovo postojanje u ovom Svijetu. Spiljski, prahistorijski, drevni otisci dlanova, zorno nam to poručuju još iz najranijeg djetinjstva ljudskog roda. A zatim,

odavno je znano, kako ono što nije artikulirano u misao, govor, i zapisano u trajanje, nekako kao da ni postojalo nije.

Moreno Kamhi koji je nekad davno čuo, osjetio, zavolio, poziv pisanja, ali ga je život ponio i dugo nosio nekim drugim putevima i predjelima, evo je napokon ispunio svoj "neispunjeni najdraži san". Napisao je knjigu svog života o svom životu. Promišljeno, mudro, smireno, s dobronom distancom. I našao za to vrlo zanimljivu i tačnu formu.

Deset Božijih zapovijesti daje Bog Mojsiju na gori Sinaju, za sve ljude iste. A svaki čovjek drugačiji je kao otisak njegova prsta ili dlana. I svaki čovjek drugačiji je. Posve drugačije ispisuje čovjeka. Svako bi mogao /trebao/ suočiti se sa tim zapovijestima, zakonima življenja, onako kako ih je pojmiio i proživio. Svako bi morao posložiti uz te zapovijesti vlastiti život. A da bi odgovorio na ona ključna filozofijska i egzistencijalna čovjekova pitanja sebi, i o sebi.

Moguće se u prvi mah doima jednostavnim govoriti o Morenu Kamhiju i njegovu životu. Njegovi prijatelji i znanci vele: Sarajlija, prije svega i po svemu. Drag. Jednostavan: Iskren. Voli istjerivati pravdu. Prava raja. Inžinjer. Dankin suprug. Darkov i Mikicin otac.

Živio i živi, ko i svi. Sad je u Izraelu. Ma znaš ga, od njega te neće zaboljeti glava.

Pa da, Jevrej, samo mu ime kaže. / Da, i Sarajlija već preko 500 godina s obzirom na to da su Sefardi tad došli u ovaj grad, pa i obitelj Kamhi, dakako./

Ali već u priči "Moja četiri rođenja" vidimo da je kao jednogodišnji dječak

dospio u konc-logor Bergen Belsen 1943. godine, i sa roditeljima tek pukim slučajem preživio (1945. godine). Da je usred života doživio i preživio tešku bolest i kliničku smrt. Da je iz rata 1992. izašao i iselio za Izrael. Sa suprugom, djecom, uspomena, nostalgijom. Da bi tamo stekao unuke, nastavio život. Odista, niti malo jednostavan. Za dalje Moreno Kamhi veli: "Peti život, nadam se, biće život vječiti, bez mržnje i nasilja,

bez obzira na boju kože i nacionalnost, u svijetu nekom, svijetu blagostanja i ljubavi." Ovaj citat je vrlo karakterističan za njegov odnos prema životu općenito, pa i u nimalo optimističnom kontekstu suvremenog nam svijeta. Ako njegov Palestinac Samir, Izraelka Anja i plod njihove ljubavi, njihov još nerođeni sin /U priči "Početak bez kraja..."

nagrađenoj na anonimnom konkursu za priču 2011./ ne mogu opstati u ovom i ovakvom svijetu, Moreno Kamhi ih smješta "na neku sretnu planetu", "koja mora negdje postojati".

Ispisujući svoje priče - život, pisac ispisuje i fragmente vremena vlastitog djetinjstva, mladalačkog perioda u više faza značajnih za formiranje ličnosti, uspostavljanje identiteta, sazrijevanja. Njegovi spisateljski afiniteti rezultirali su vrlo modernom prozom. S elementima dokumentarnosti, publicistike, jasnog izričaja, humanog, katkad autoironijskog odnosa spram zbilje, a i začudnim segmentima koji graniče s fantastikom. Ispisali su ih život osobno i povijest, a pisac prepoznao i zapisao.

Uz to što je ovo neka vrsta literarne zadužbine, bez većih pretenzija u namjeri pisca, koju mi je sam kao takvu predočio, smatram da je zanimljiva i za širi čitalački auditorij svojim neospornim literarnim kvalitetom, a i materijalom kojim se zapravo bavi na faktografskoj, životno-povijesnoj razini.

Ono što također plijeni u knjizi DESET BOŽIJIH ZAPOVIJESTI jest neposrednost, jednostavnost, iskrenost, dobrohotnost kojom zapisuje i prošlost i sadašnjost, ma koliko one naspram njega nisu bile takve. I ta usmjerenost i djelotvorna pozitivna energija koju ova knjiga emanira, a koja nam je toliko potrebna da bi uopće opstali u svijetu kakav sve eksplicitnije i agresivnije biva. I usprkos Deset Božijih zapovijesti, na koje bi se danonice trebalo podsjećati i primjeniti ih, svako ponaosob, na vlastiti život.

Ljubica Ostojić

Jedna malo drugačija donacija

KNJIGE ZA BIBLIOTEKU JEVREJSKE OPŠTINE DOBOJ

Ove godine u Jevrejsku opštinu Doboj pristigla je vrijedna donacija i to od članova Jevrejske zajednice Phoenix iz Arizone (SAD). Naime, kada se prilikom jedne od svojih posjeta Sarajevu gospođa Marcie Lee – profesorica na Arizona State University, susrela sa g. Dariom Atijasom, saznala je da Dobojska opština nastoji proširiti svoj bibliotečki fond naslovima iz judaika. Zeleći da pomogne u realizaciji ovog hvale vrijednog pothvata, prof. Lee je došla na ideju da među svojim prijateljima – članovima Jevrejske zajednice Phoenix-a organizuje prikupljanje knjiga za biblioteku Jevrejske opštine u Doboj.

Nakon svog povratka u SAD ona je organizovala akciju koja je naišla na izvanredan odziv članova različitih sinagoga Phoenix-a. Knjige su dolazile ne samo u Hillel centar koji je bio mjesto prikupljanja, već i na kućnu adresu bračnog para Lee, njihovim prijateljima, znancima i saradnicima. Prof. Lee kaže da u vrijeme dok je trajala akcija pa i neko vrijeme nakon što su knjige već krenule iz Amerike za Doboj, nije prošao dan da sa sobom nije kući donosila knjige koje su joj prijatelji, znanci, ali i potpuni stranci davali prilikom različitih susreta – na predavanjima, sastancima, prijemima. Jedanput je njihov dobar prijatelj kojeg su susreli na jednom vjenčanju iz svog auta izvadio uredno spakovanu kutiju u kojoj je bilo 13 knjiga uz komentar da već više od mjesec dana voza taj paket sa sobom čekajući priliku da joj ga preda.

U vrlo kratkom vremenu prikupljen je značajan broj knjiga koje su u martu ove godine napokon stigle do Doboja i našle svoje mjesto na policama dobojske biblioteke. Zahvaljujući ovoj donaciji biblioteka Dobojske jevrejske opštine sada je bogatija za oko 600 novih naslova – odnosno za ukupno 667 knjiga od kojih se većina odnosi na različite teme iz judaika.

Posebna akcija se vodila i za prikupljanje novca za troškove transporta. Najveći dio troškova prijevoza finansirali su prof. Marcie Lee i njen suprug rabi Barton Lee, dio je prikupljen od samih darodavaca i studenata ASU, a dio je pokrila i Jevrejska opština Doboj.

Pripremla: Gordana Girt

U posljednjem periodu naša biblioteka je obogaćena velikim brojem knjiga.

Iz Amerike nam je **Elma Kaunitz** donijela na poklon od donatora 17 knjiga na engleskom sa temama iz judaizma. To je donacija Jevreja Phoenix-a realizovana zalaganjem **Marcie i Barton Lee**.

To su knjige: "Dictionary of Jewish Biography", **Geoffrey Wigoder**, "The Jewish Book of Why", **Alfred J. Kolatch**, "Jewish and Female", **Susan Weidman Schneider**, "Eternal Faith, Eternal People", **Leo Trep**, "Sukot", **Malka Drucker**, "Seasons of Our Joy", **Artur Waskow**, "The Jerusalem Bible", "One God", **Florance Mary Fitch**, "A History of the Jews", **Abram Leon Sachar**, "A History of the Jews", **Paul Johnson**, "The Nine Questions People Ask About Judaism", **Dennis Prager & Joseph Telushkin**, "Eight Questions People Ask About Judaism", **Dennis Prager & Joseph Telushkin**, "Code of Jewish Law", **Rabbi Solomon Ganzfried**, "Learn Hebrew Today", **Paul Michael Yedwab**, "Shalom Aleichem", **Noah Golinkin**, "Atlas of Jewish History", "The Gifts of the Jews", **Thomas Cahill**, "The Quotable Jewish Woman", **Elaine Bernstein Partnow**.

Kupili smo od donacije gospođe **Marcy Lee** enciklopediju "Biblika" koja premošćuje jaz koji savremenog čitaoca odvaja od biblijskog svijeta: pojmovno, vremenski, kulturološki i istorijski. Ona čitaoca vodi na čudesno putovanje biblijskim krajolicima, kulturama i istorijom, smještajući biblijska kazivanja, ljude i zbivanja u njihov istorijski, kulturni, društveni i geografski kontekst. Tako čitaocu omogućava bolje razumijevanje biblijskih događaja i kretanja, složene istorije i kultura biblijskih zemalja, kao i savremenoga političkog krajolika toga područja. Najnovija arheološka otkrića, teološke rasprave i naučne spoznaje pružaju nov uvid u Bibliju i njenu vrijednost.

Nabavili smo knjigu "Jerusalem: U svetoj zemlji", **Selma Lagerlof**. Knjiga je iz 1917. godine i predstavlja slikovit prikaz života i prilika u Palestini iz tog perioda.

Dobili smo prilikom promocije na poklon knjigu "Spas u Albaniji", **Harvey Sarnier**, koja govori o preživljavanju skoro cijele jevrejske zajednice u Albaniji, zahvaljujući tadašnjim albanskim vlastima i dobrim ljudima koji su sakrivali Jevreje. Istina o spašavanju Jevreja u Albaniji je bila nepoznata široj javnosti oko pedeset godina, zbog činjenice da je Albanija bila potpuno zatvorena zemlja za vrijeme komunizma.

Od **Ljilje Atijas** iz Beograda smo dobili autobiografiju Štefana Cvajga pod nazivom "Jučerašnji svet".

Elma Kaunitz nam je poklonila tri knjige **Karlosa Kastanede**: "Odvojena stvarnost", "Priče o moći" i "Put u Ihtilan".

Od **Harisa Dudevitza** smo dobili na poklon dvije knjige od **Albera Kamija** Knjigu novela i roman "Pobunjeni čovjek" i "Zamak" od **Franca Kafke**.

Gordana Girt je poklonila slijedeće knjige: "Razgovor u Katedrali", nobelovca **Maria Vargasa Ljose**.

Glavni junak ove knjige je Santjago Savala, student Univerziteta san markos u Limi, aktivista Univerzitetske federacije Kauide, koja se bori protiv diktature Peruanske vlade, i sin ministra te iste vlade. On započinje niz iskrenih razmišljanja i intimnih razgovora sa nevjerojatnom plejadom likovakoje susreće u neuglednoj, sirotinjskoj kafani Karedrala. Ovaj roman maestralne strukture, svakako jedinstven

u latinoameričkoj književnosti, povremeno mozaik, a povremeno lavirant ljudskih sudbina, otkriva cjelovitu dramu Perua pedesetih godina prošlog vijeka kroz ispovijesti običnih ljudi i autobiografske detalje.

"*Kuća orhideja*", **Lucinda Riley**

Godina je 1939. U svijetu se sprema rat. Dvije porodice su zauvijek povezane tajnama.

Čuvena pijanistkinja Džulija Forester u djetinjstvu je često provodila vrijeme u staklenoj bašti vlastelinskog imanja Vorton park, gdje su egzotični cvjetovi koje je uzgajao njen dedea cvjetali i venuli sa smjenom godišnjih doba.

Sada, dok se oporavlja od porodične tragedije, Džulija ponovo traži utjehu u Vorton parku, koji je nedavno naslijedio Kit Kroford, harizmatični muškarac čiji je život takođe ispunjen tugom. Kada prilikom renoviranja kuće pronađu decenijama star dnevnik, njih dvoje se obraćaju Džulijinoj baki ne bi li otkrili tajnu koja je promijenila sudbinu Vorton parka.

"*Priča Jevrejina lualice*", **Žan d'Ormeson**

Ovo je čudesno djelo o istoriji čovječanstva. Misteriozni neznamac zaljubljenom paru priča o istoriji hrišćanstva, Rimu, Pontiju Pilatu, sudbini Marije Magdalene, velikim događajima iz srednjeg vijeka i renesanse, državi Karla Velikog i Kolumbovim otkrićima. Tajanstveni pripovjedač je zapravo mitski Ahasver, Jevrejin koji, pošto je odbio da Hristu ukaže pomoć na Golgoti, biva osuđen na vječno lutanje, na život bez smrti. D'Ormeson, osim što magičnim tonom otkriva naslage istorije, dovodi u pitanje njen fenomen, problematizuje mitološke obrasce i legende na kojima civilizacija počiva. Ahasfer je svjedok istorije, neposredni učesnik u ključnim istorijskim događajima.

"*O životu, smrti i doručku*",

Toni Parsons

Ovo je knjiga o životu savremenog muškarca. Objašnjava nam šta se dešava u njegovoj glavi i srcu i zašto. S istom onom nemilosrdnom pronicljivošću koja karakteriše njegove bestselere kao što je "Čovjek i dječak", Parsons nam objašnjava zašto je kriza srednjih godina samo mit i poteže za osjetljivom temom posljednjeg oproštaja od roditelja. Otkriva nam kako istinska ljubav i boks mogu spasiti savremenog muškarca.

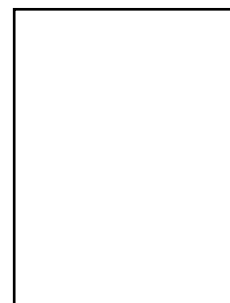
"*Kira Ester*", **Šolmaz Kamuran**

Proslavljena turska spisateljica u svom romanu piše o istoriji sefardskih Jevreja, opisujući događaje i život u Evropi toga vremena, ali i poslovne i političke odnose sa Otomanskim dvorom. To je istinita saga o Jevrejki koja je uspjela da se svojim šarmom, inteligencijom i ambicijama probije do samog Otomanskog dvora. Slikajući živopisne likove sultana, kraljeva i kraljica i njihovih podanika, autorka otvara prozor u svijet razlika između Istoka i Zapada, hrišćana, Jevreja i muslimana. Individualne karakteristike, različite sudbine, sukobi, intrige, patnje, ljubavi i prevare, u životima likova ovog romana, među kojima ima i sasvim običnih ljudi, čine lepezu likova, a to su opisi kojima Šolmaz Kamuran dočarava jedno doba, vrijeme velikih požara, zemljotresa i pobuna. Iz zaostavštine Rahele Vučijak smo dobili za biblioteku 50-ak knjiga različitih žanrova.

Kamhi Delfa i Boris su poklonili Jevrejskoj opštini osam uljanih slika pokojnog Jozefa Kamhija (pet portreta naših članova, sliku Kapele s Jevrejskog groblja, sliku sinagoge i Muzeja Jevreja), karikature Đoke Ninkovića i jedan talit. Zahvaljujemo se na donaciji.

Exp.

Zajednica jevrejskih opština
Bosne i Hercegovine
71000 Sarajevo
Hamdije Kreševljakovića 59

In memoriam

Moreno KAMHI

1942-2012